

OVER PSALMEN EN GEZANGEN GESPROKEN!

VOORWOORD

Als er één onderwerp is waar veel over gesproken wordt, dan is het wel het lied in de eredienst. Daarbij komen telkens weer de volgende vragen aan de orde: Welke psalmberijming behoren we te zingen? De psalmberijming van 1773 (hierna: OB) of een geheel nieuwe psalmberijming? En bovendien: Wat is erop tegen om naast de psalmen ook gezangen of geestelijke liederen te zingen?

Reeds vanaf de tijd dat de psalmen op melodie en rijm zijn gezet, werden deze zaken aan de orde gesteld. Diverse reformatoren hebben ten aanzien van wat de gemeente behoort te zingen enkele lijnen uitgezet, zoals een Luther en Calvijn.

Binnen de gereformeerde gezindte wil men over het algemeen ten aanzien van het lied de lijn van Calvijn aanhouden, die van mening was dat de gemeente met name psalmen behoorde te zingen, terwijl hij overigens ook wel enkele gezangen liet zingen.

Niet in alles hield men zich aan de opvattingen van Calvijn. Bijvoorbeeld als het gaat om de instrumentale begeleiding. Dan zien we iets wat zeer opmerkelijk en tegelijk ook weer heel komisch is. Sinds de invoering van de OB zingen we namelijk in de reformatorische kerken uit volle borst met de berijmde psalm 150: Laat zich 't orgel overal.

Dat is opmerkelijk, want het orgel wordt in de onberijmde psalm 150 helemaal niet genoemd onder de diverse andere muziekinstrumenten die daar worden genoemd. Tegelijk is het komisch, want Calvijn was er geen voorstander van om het orgel te gebruiken als instrument om de gemeentezang te begeleiden.

Een ander opmerkelijk iets is dat bij gemeenteleden nog weleens de gedachte leeft, dat de OB eigenlijk inhoudelijk precies hetzelfde zegt als de onberijmde psalmen. Het verschil zou enkel zijn dat het ene wel en het andere niet berijmd is. Dat is een groot misverstand. Het is daarom sterk aan te raden om regelmatig de berijmde psalmen te vergelijken met de onberijmde psalmen. Bij de beoordeling van een berijmde psalm gaat het er immers allereerst om dat we die vergelijken met de onberijmde psalm! Dan zult u zich erover verbazen hoeveel er in de OB is toegevoegd, wat in de onberijmde psalm niet is terug te vinden.

We zullen alles moeten toetsen aan de Bijbel. Onze belijdenis zegt, dat we geen personen of traditie op één lijn mogen stellen met de goddelijke Schriften (NGB art.6 en 7). Dat betreft dus ook de traditie of gewoonte van het zingen van de OB en de traditie om naast de psalmen geen gezangen te zingen.

Concreet: Is de OB wel volledig in overeenstemming met de Bijbel? Dat geldt evenzeer voor de gezangen, indien het wel geoorloofd zou zijn om deze te laten zingen in de eredienst. We zullen alles moeten toetsen aan Gods Woord (vgl.Hand.17:10-11).

Een oude Latijnse spreuk zegt, dat een kerk die reformatorisch is zich altijd blijft reformeren overeenkomstig het Woord van God (*Ecclesia reformata semper reformanda secundum verbum Dei*). Dit is dus inherent aan de Reformatie, het is er onafscheidelijk mee verbonden. Bij de Reformatie kwam immers het Woord weer aan het woord en ging men weer terug naar de Bijbel! We zullen ons daarom vóór alles en in alles moeten afvragen: Is het in overeenstemming met de Bijbel?

Dat betekent dat er geen sprake mag zijn van vernieuwingsdrang. Evenmin van traditieheng, waarbij we alles bij het oude vertrouwd willen laten. In beide gevallen gaat het immers puur om het subjectieve gevoel. Zowel bij vernieuwingsdrang als bij traditieheng gaat het om de ervaring, zonder dat men nauwgezet bezig is met de vraag of iets wel of niet in aanvaring komt met wat de Bijbel zegt.

Hoe tegengesteld deze uitersten ook kunnen zijn, ze hebben één ding gemeen, namelijk dat ze elkaar altijd weer raken: Wat men voelt of ervaart is belangrijker dan wat er staat in Gods Woord. We moeten elkaar echter altijd weer kunnen aanspreken op Gods Woord en er niet bij voorbaat van uitgaan, dat wat wij of onze tradities zeggen zondermeer samenvalt met wat de Bijbel ons leert.

En zo mag ook kritisch gekeken worden naar de inhoud van dit werkstuk, mits we bereid zijn om onszelf in onze kritiek te stellen onder de kritiek van Gods Woord.

ds. W. Kok

1. De psalmberijming van 1773

Criteria

Bij het toetsen van de berijming van 1773 zullen we enkele criteria moeten vaststellen. Allereerst zullen we nagaan of de psalmberijming Bijbelgetrouw is.

Omdat het bij een psalmberijming om een dichtvorm in strofen gaat, is het ook vanzelfsprekend dat er eisen gesteld mogen worden aan de kwaliteit hiervan. Daarbij kijken we of er sprake is van een verstaanbaar taalgebruik, hinderlijke leestekens en samentrekkingen van woorden. Tevens letten we op dichtelijke expressies, die te ver gezocht of niet of weinig begrijpelijk zijn, en op overvloedige toevoegingen.

Uiteraard zal met name ook de vraag beantwoord moeten worden of in de psalmberijming sprake is van een (theologisch) denkklimaat dat haaks staat op de onberijmde tekst.

BIJBELGETROUWHEID

Opvallend vaak komen in de OB woorden voor die niet terug te vinden zijn in de onberijmde psalmen. Het gaat om woorden als deugd, zede, rede, Oppermajesteit, Opperwezen, Opperheer, Alvermogen, Alzegenaar. Deze woorden zijn de neerslag van het theologisch klimaat in die tijd. De tijd van de 18e eeuw kenmerkt zich door moralisme en rationalisme. Juist daardoor riekt de berijming nogal eens naar remonstrantisme.

Aanduidingen van God

Opperheer: Ps. 2:2; 11:2; 21:5; 24:4; 34:1; 78:14 en 34; 79:6; 87:2; 92:1; 97: 1 en 4; 98:3; 105: 12 en 21; 106:1, 12 en 26; 108: 1 en 5; 136:3; 148:2.

Opperkoning: Ps.28:2.

Oppermacht: Ps.12:4

(90:2; 148:3. Hier gaat het evenwel meer om een eigenschap van God)

Oppermajesteit: Ps. 26:7; 104:1 en 12; 106:24; 107: 1; 118: 1 en 14; 139:1; 143:1.

Oppervoogd: Ps. 75:4.

Opperwezen: Ps. 7:5; 8:1 en 9; 21:7; 33:4; 38:1; 40:2; 68:17; 71:16; 77:1; 78:11 en 18; 81:1; 96:5; 99:2; 102:8 en 15; 112:1; 113:1.

Alvermogen: Lofzang van Zacharias:3; Alzegenaar: 34:4

Zede en deugd

Een goed voorbeeld hiervan vinden we in Psalm 1:4. We drukken de hele psalm af, omdat in dit hoofdstuk diverse andere zaken worden genoemd die moeten worden afgekeurd vanwege een slecht taalgebruik en een royale uitstraling van het verlichtingsdenken.

Psalm 1

Oude berijming

1. Welzalig hij, die in der bozen raad
Niet wandelt, noch op 't pad der zondaars staat,
Noch nederzit, daar zulken samenrotten,
Die roekeloos met God en godsdienst spotten;
Maar 's HEEREN wet blijmoedig dag en nacht
Herdenkt, bepeinst, en ijverig betracht.
2. Want hij zal zijn gelijk een frisse boom,
In vetten grond geplant bij enen stroom,
Die op zijn tijd met vruchten is beladen,
En sierlijk pronkt met onverwelkte bladen;
Hij groeit zelfs op in ramp en tegenspoed;
Het gaat hem wel; 't gelukt hem, wat hij doet.
3. Gans anders is 't met hem, die 't kwaad bemint;
Hij is als kaf, dat wegstuift voor den wind;
geen zondaar zal 't gewis verderf ontkomen,
Als in 't gericht door God wordt wraak genomen;
Hij, die van deugd en godsvrucht is ontaard,
Zal niet bestaan, waar 't vrome volk vergaãt.
4. De HEER toch slaat der mensen wegen gã,
En wendt alom het oog van Zijn genã,
Op zulken, die, oprecht en rein van zeden,
Met vasten gang het pad der deugd betreden;
God kent hun weg, die eeuwig zal bestaan,
Maar 't heilloos spoor der bozen zal vergaan.

Onberijmde psalm (HSV)

- 1 Welzalig de man die niet wandelt in de raad van de goddelozen, die niet staat op de weg van de zondaars, die niet zit op de zetel van de spotters,
- 2 maar die zijn vreugde vindt in de wet van de HEERE en Zijn wet dag en nacht overdenkt.
- 3 Want hij zal zijn als een boom, geplant aan waterbeken, die zijn vrucht geeft op zijn tijd, waarvan het blad niet afvalt; al wat hij doet, zal goed gelukken.
- 4 Maar zo zijn de goddelozen niet: die zijn juist als het kaf, dat de wind wegblaast.
- 5 Daarom blijven de goddelozen niet staande in het gericht, de zondaars niet in de gemeenschap van de rechtvaardigen.
- 6 Want de HEERE kent de weg van de rechtvaardigen, maar de weg van de goddelozen zal vergaan.

De berijmde Ps.1:4 spreekt over mensen *die, oprecht en rein van zeden, met vasten gang het pad der deugd betreden*. Dat is heel wat anders dan wat in de onberijmde psalm staat, waar enkel gesproken wordt over *de weg van de rechtvaardigen* (vgl. Ps.1:4; 14:2; 53:1 en 2; 119:78).

Hier wordt in feite gezegd dat God goed is voor *die* mensen, die deugdzaam leven, die oprecht en rein van zeden zijn en met vaste gang op het pad van de deugd gaan. Dit is echter in strijd met het evangelie, dat zegt dat God het verlorene zoekt en zondaars (over het algemeen niet zo deugdzaam!) tot zich roept. Dit vers zegt dus eigenlijk: Als je maar braaf leeft, wordt dat door God beloond.

Helaas zien we nogal eens dat men wil goed praten wat de OB hier zegt.

Dan wordt geprobeerd om vanuit de context van de psalm toch nog een reformatorische draai te geven aan de woorden 'deugd' en 'zede'. Een vruchteloze poging, want de woorden van het onberijmde vers (vs.6) - *Want de HEERE kent de weg van de rechtvaardigen* – kunnen niet zo verklaard worden dat met de rechtvaardigen deugdzaam en zedelijk hoogstaande mensen zouden worden bedoeld. De rechtvaardigen zijn echter zij die hun leven hebben leren richten op God, op Zijn wet en recht, en die niet leven in overeenstemming met datgene wat men in het algemeen deugdzaam of in overeenstemming met de algemeen aanvaarde zeden en normen vindt.

Vaak weet men wel dwalingen aan te wijzen in bepaalde gezangen, maar probeert men die in de OB te vergelijken. Een verschijnsel dat we helaas ook wel zien bij ouders, die de zonden bij de kinderen van anderen heel goed weten aan te wijzen, maar die van hun eigen kinderen vergoelijken.

Het spreken over deugd en/of zede, waar de Bijbeltekst zelf dat niet doet (!), keert regelmatig terug. Vergelijk hieronder enkele verzen van de onberijmde Ps.105 met de berijmde.

oude berijming

Ps.105:10

Wie kan Gods wijs beleid doorgronden?
Een man werd voor hen heengezonden:
De vrome Jozef, rijk in deugd,
Tot slaaf verkocht in zijne jeugd,

Ps.105:12

Dies bond hij vorsten naar zijn lust.
Van zijn verstand en deugd bewust,
Deed gans Egypte's opperheer,
Al d' oudsten luist'ren naar zijn leer.

onberijmde psalm

Psalm 105:17

SV: Hij zond een man voor hun aangezicht
henen; Jozef werd verkocht tot een slaaf.
HSV: Hij zond een man voor hen uit: Jozef
werd als slaaf verkocht.

Psalm 105:21en 22

SV: Hij zette hem tot een heer over zijn huis,
en tot een heerser over al zijn goed;
om zijn vorsten te binden naar zijn lust,
en zijn oudsten te onderwijzen
HSV: Hij stelde hem aan tot heer over zijn huis,
tot heerser over al zijn bezit,
om zijn vorsten zijn wil op te leggen en
zijn oudsten wijsheid te leren.

Zie o.a. ook de berijmde psalmen:

- Zij doven 't licht der rede en maken zich door gruwelijke zeden afschuwelijk (14:1)
- De trotsaard, die godd'loos de deugd versmaadt, vervolgt Uw volk in zijnen jammerstaat (10:1)
- Geen sterveling wil 't pad der deugd betreên; Ja, zelfs niet één (14:3)
- Die (...) zijn aandacht aan Uw wetten hecht; zich op de deugd met ijver legt (15:2)
- Wie dus oprecht en deugdzaam leeft, zal nimmer wank'len op zijn wegen (15:5)
- (...) maar die de deugd, zonder oorzaak, stout verachten (25:1)
- Gij mint het onrecht; haat de deugd; de logen baart u vreugd' (52:2)
- De mens zal eerlang vrolijk zeggen: "Gewis, de deugd geniet haar vrucht" (58:8)

Het woord 'deugd' wordt terecht gebruikt als het gaat om Gods deugden, zoals in Ps.32:6, *Rechtvaardig volk (...) roemt Zijn deugden t' allen tijd*.

Verstand en rede

De vraag is telkens weer: Waarom gebruikt men woorden als verstand en rede, terwijl daar geen enkele aanleiding voor is vanuit de onberijmde tekst zelf? De dichters hebben kennelijk meer het woordenboek van de Verlichting geraadpleegd dan dat van de Bijbel zelf: *verderfelijk handelen* is wel iets anders dan *het licht van de rede doven door gruwelijke zeden*. En, *de rechte weg gaan* is echt niet hetzelfde als *met verstand zijn wegen richten*.

Vergelijk in de volgende tabel de OB met de onberijmde tekst van enkele verzen uit Ps.14 en 50.

oude berijming

Ps.14:1 (idem 53:1)

Zij doven 't licht der rede,
En maken zich, door gruwelijke zeden,
Afschuwelijk; daar is geen mens, die goed
Op aarde doet

onberijmde psalm

Psalm 14:1

SV: Zij verderven het, zij maken
het gruwelijk [met hun] werk;
er is niemand, die goed doet.

Ps.50: 9

Wie 't dankbaar hart Mij biedt ter offerand',
Die geeft Mij eer, en elk, die met verstand
Zijn wegen richt, mag op Mijn gunst vertrouwen;
Ik zal Gods heil hem eeuwig doen aanschouwen.

HSV: Zij handelen verderfelijk, be-
drijven gruwelijke daden; er is
niemand die goedgevoelt.

Psalm 50: 23

SV: Wie dank offert, zal Mij eren;
wie de rechte weg gaat, zal Ik
Gods heil doen zien.
HSV: Wie dank offert, zal Mij eren;
wie de rechte weg gaat, zal Ik
Gods heil doen zien.

Terecht moeten we echter bidden: *Geef mij verstand met Godd' lijk licht bestraald* (Ps.119:17).

Zie ook Ps. 41:1 *Welzalig hij, die zich verstandig draagt bij een ellendig mens; De HEER zal hem, wanneer hij treurt en klaagt, bevrijden naar zijn wens.*

Uiteraard is ook hier sprake van een gerafeld taalkleed.

TAALGEBRUIK**Naamvallen**

In het hedendaags Nederlands zijn de verouderde naamvals vormen bijna helemaal verdwenen, op enkele staande uitdrukkingen na (b.v. "heer des huizes").

In de psalmberijming zullen we dan ook de vormen *des*, *der* en *den* zoveel mogelijk moeten vermijden. Slechts bij bepaalde vaste uitdrukkingen kan hiervan afgeweken worden.

Verouderde woorden

ROT = bende of tegenpartij; komt van het Duitse 'Rotte'.
(Ps.10:2; 27:1; 37:10; 55:9; 59:4; 106:10; 119:31; 120:2)

SAMENROTTEN = samenscholen met slechte bedoelingen
(Ps.1:1; 3:1, het saamgezworen rot;123:2)

AFMALEN = beschrijven, schilderen
(Ps.19:1, wijsheid afmalen; Ps.139:10, verstand afmalen)

SLECHTEN = eenvoudige mensen
Ps.19:4, 't Is Gods getuigenis, dat eeuwig zeker is, en slechten wijsheid leert; 119:65)

GEMEEN = gewoon
(Ps.62:6; 82:4; 107:16, bij 't gemeen = bij gewone mensen)

We zeggen toch ook niet: Doe maar gemeen (*gewoon*) dan doe je al slecht (*eenvoudig*) genoeg.

LOGEN = leugen
Ps.52:2; 62:6; 63:7, logenmond; 119:55)

VET en SMEER (wezen indertijd op grote lekkernijen en overvloed).

Bij 'vet' denken jongeren al gauw aan iets wat 'cool' is; vet cool = helemaal te gek. Bij 'smeer' denken we al gauw aan smeerolie en aan motoronderdelen die moeten worden schoongemaakt.

- Mijn ziel zou nieuwe kracht ontvangen, verzadigd, als met vet en smeer (Ps.63:3)
- Waar Gij Uw voetstap zet, daar doet Gij 't al ten zegen dijen, daar druipt het al van vet (Ps.65:8)
- De bozen en haters ... zijn met als vet overtogen (Ps.17:5)
- Wie vet is, eet, en knielt voor Israels HEER (Ps.22:15)
- Hier 't vette van Uw huis gesmaakt; een volle beek van wellust maakt, hier elk in liefde dronken (Ps.36:2)

Wellust betekent wel iets anders in onze oversekste tijd!

Bij 'wellust', gecombineerd met 'dronken', denkt de jeugd al gauw aan houseparty's.

Wanneer we bij Ps.36 de OB vergelijken met de onberijmde psalmtekst, dan blijkt dat de OB zich wel erg veel dichterlijke vrijheid veroorlooft.

SV: Zij worden dronken van de vettigheid Uws huizes; en Gij drenkt hen [uit] de beek Uwer wellusten (vs.8).

HSV: Zij worden verzadigd met de overvloed van Uw huis; U laat hen drinken uit Uw beek vol verrukkelijke gaven (vs.9).

Overigens blijkt ook hier dat men de tekst van de berijmde psalm (onbewust) gelijkstelt met die van de onberijmde tekst, dus met een woord van God zelf, zoals iemand schreef: "Toen mocht ik opnieuw iets beleven van wat ik jaren eerder ook met de dichter van Psalm 36 had ervaren: 'Een volle beek van wellust maakt hier elk in liefde dronken.' Het was een voorsmaak van het eeuwig hemelleven." (RD 13-07-2007). Overigens besef ik dat het heel teer ligt wat ik hier schrijf. Uiteraard trek ik allerminst in twijfel dat iemand een rijke troost mocht ondervinden van de Heere. Alleen, deze gevoelens van troost kunnen door ons soms verwoord worden met teksten, die objectief gezien allerminst een adequate vertolking kunnen zijn van onze gevoelens.

VRESELIJK = ontzagwekkend

65:3, Gij, Gij zult vreselijke dingen (...) ons doen horen

Overvloedige leestekens en samentrekkingen

- opvallend veel gebruik van het apostrof (het weglatings- of afkappingsteken: '), bijvoorbeeld *'t offer, z' in, m' ook*, enz. enz.

- Wel heel bitter is het gebruik in: *hoe bitter ik ook lij'* (Ps.3:1)
- het slordig gebruik van het accent circonflexe (het dakje: ^): *daar z' uwe wet zo stout vertreên* (Ps.5:10)
Het gaat hier om honderden woorden!
weêuw in plaats van *weduwe* (78:32; 94:3; 146:7)
schaûw in plaats van *schaduw* (Lofzang van Zacharias:5)
treên in plaats van *treden*
vergaârt in plaats van *vergadert* (Ps.1:3)
versmaân in plaats van *versmaden* (3:2)

Overigens hoeven we ook weer niet elk gebruik van leestekens uit te bannen. Soms is het gebruik ervan te rechtvaardigen, indien daardoor in de berijming de onberijmde tekst beter tot zijn recht komt en dit echt niet op een andere manier kan worden opgelost. Dit zal zelden voorkomen, en het mag beslist niet hinderlijk zijn (zoals we bijv. zagen bij Ps.3:1 en 5:10, onder het kopje 'Overvloedige leestekens en samentrekkingen')

Vreemde uitdrukkingen en zegswijzen

- 's Heeren goedheid kent geen palen (Ps.25:4; vgl. 8:2)
- Mijn haters, die mij stout bespringen (...) Zij zijn met vet als overtogen (Ps.17:5)
- Geen leeuw is heter op de jacht, geen jonge leeuw kan in zijn kuilen met meerder list het oog ontschuielen (Ps.17:6).
- Wanneer Gij scholdt, Uw adem, fel ontstoken (Ps.18:5).
- Gij zult Uw pijlen wetten, (Ps.21:12).
- Mijn hart voelt weên en bange nepen (Ps.55:3)
- Maar God, aanschouwend al hun lagen, die bloot zijn voor Zijn aangezicht (Ps.64:7).
- Zingt nu blij te moê (Ps. 81:1)
- Van den pot ontslagen (Ps.81:6.)
- In 't hoog gestoelt' op Uwen knecht gebeten (Ps.119:12)
- Ontstoken pik en zwavel branden (Ps.83:8)
- Let bijvoorbeeld eens op het vreemde gebruik van het woord 'billijk(heid)'
(Ps.5:5; 8:9; 17:1; 19:5; 51:7; 58:1 en 2; 81:4; 82:2; 97:3; 99:3; 140:12)

Verkeerd meervoud en verkeerde verleden tijd

- een frisse boom (...) met onverwelkte bladen (Ps.1:2)
Het meervoud van dagblad is *dagbladen*, maar gaat het om het blad van een boom, dan spreken we over *bladeren*.
- mijn keel is hees, van droogt' ontsteken (Ps.69:1)

Overig niet correct Nederlands

- O rechters, tot de stoel der eer gekoren (Ps.2:5)
- Schoon ik, van allen kant, geweldig aangerand en fel geprangd moog' wezen (Ps.3:3)
- De stoute zondaars zullen snel terugkeren naar de hel. (Ps.9:17; idem 31:1; 70:2; teruggedringen, 14:3)
- *herelijke* in plaats van *heerlijke* (Ps.87:2)
- *orelogen* in plaats van *oorlogen* (Ps.18:10; 46:5; 64:3)

De vraag dringt zich op of we wel integer zijn, indien we achteloos voorbijgaan aan het verouderde taalgebruik en het vaak niet correcte Nederlands van de OB. Is hier het verwijt van tweeslachtigheid niet terecht? Stellen we ons een leraar Nederlands voor die op school alles fout rekt wat niet goed Nederlands is, maar tegelijk een fervent voorstander van de OB is en in de kerk lustig psalmen in een niet correct Nederlands zingt. Terecht mag hem door zijn leerlingen verweten worden dat hij tegenstrijdig is door met een dubbele maat te meten!

Te veel toevoegingen

De overvloed aan toevoegingen in de OB maakt van sommige psalmen of verzen eigenlijk een gezang, zoals uit enkele voorbeelden blijkt.

Het eerste voorbeeld (Ps.81:12) leren onze kinderen al heel vroeg. Menig predikant haalt het zelfs aan als een woord van God zelf: 'De HEERE zegt immers: *Opent uwen mond, eist van Mij vrijmoedig ... enz.*'

Overigens, terecht mag de messiaanse Gezalfde in Ps.2 iets van God eisen. Echter, mogen wij mensen God wel eisen stellen, ook al is het o.g.v. zijn trouwverbond? In plaats van *eisen*, mogen we wel *pleiten* op Gods trouwverbond!

oude berijming**Ps.81:12 OB**

"Opent uwen mond;
Eist van Mij vrijmoedig,
Op mijn trouwverbond;
Al wat u ontbreekt,
Schenk Ik, zo gij 't smeekt,
Mild en overvloedig."

Ps.4:2 OB

Zijt gij beroerd, ontsteld, verlegen,
Zo zondigt niet; verzaakt uw wil;
Spreek in uw hart; herdenkt uw wegen,
Op 't eenzaam bedde neergezegen;
En weest in all' ontmoeting stil.

Ps.5:1-3 OB

1. Neem, HEER, mijn bange klacht ter oren;
Zie, als 't aan woorden mij ontbreekt,
wat d' overdenking in mij spreekt.
Verwaardig U, uit 's hemels koren,
mijn stem te horen!
2. Sla ied're zucht, mijn hart ontgleden,
opmerkend gâ; schenk mij 't genot
Uws heils, mijn Koning en mijn God;
Ik zal tot U, met mijn gebeden,
eerbiedig treden.
3. Ik zal, door 't ijvervuur aan 't blaken,
o HEER, bij 't scheem'rend morgenlicht,
mij stellen voor Uw aangezicht;
oprechte boezemzuchten slaken,
en biddend waken.

onberijmde psalm**Psalm 81:11b HSV**

Doe uw mond wijd open en Ik zal hem vullen.

Psalm 4: 5 HSV

Wees ontzet, maar zondig niet; spreek in uw hart wanneer u op uw slaapplaats ligt, en wees stil.

Psalm 5: 1-3 SV

1. O HEERE, neem mijn redenen ter ore; versta mijn overdenking.
2. Merk op de stem mijns geroeps, o mijn Koning en mijn God! Want tot U zal ik bidden.
3. Des morgens, HEERE, zult Gij mijn stem horen; des morgens zal ik [mij] tot U schikken, en wacht houden.

2. Op weg naar een nieuwe psalmberijming?

Een nieuwe berijming geeft altijd deining

Wie de geschiedenis van de psalmberijming bestudeert, raakt verwonderd over de hoeveelheid Nederlandse psalmberijmingen die door de eeuwen heen zijn gemaakt. Vanaf de 16e tot en met de 20e eeuw komen we al gauw tot zo'n honderd berijmingen van het hele psalmboek of van een aantal psalmen. Tegelijk is het triest om te zien hoeveel deining rondom de invoering van een andere berijming ontstond. Overigens kan hetzelfde gezegd worden als het gaat om de invoering van een andere Bijbelvertaling.

Toen de berijming van 1773 werd ingevoerd, noemden sommigen dat duivelswerk en hielden diverse gemeenten vast aan de berijming van Petrus Datheen. Zo ging het ook met de nieuwe psalmberijming van 1967.

Hetzelfde zien we gebeuren bij de verandering van Bijbelvertaling. Toen de Statenvertaling in 1637 de Deux-Aesbijbel (tot dan toe de meeste gebruikte Bijbelvertaling) verving, klonken er ook harde woorden. Bij de verschijning van de Herziene Statenvertaling noemde Ds. A. Kort, predikant bij de Oud Gereformeerde Gemeenten, deze vertaling een 'list van de duivel'. Ook van andere kansels schijnt het woord 'duivels' te hebben geklonken.

Zo gebeurde het in de 16e eeuw in de vluchtelingengemeente van Londen dat de gemeenteleden zelfs twee berijmingen door elkaar zijn gaan zingen, namelijk de voorstanders van de berijming van Jan Utenhove en die van Petrus Datheen.

Al enkele jaren zong deze gemeente uit de berijming van Utenhove, maar na de verschijning van de berijming van Datheen wilden diverse leden dat men deze berijming zou gaan zingen. Kennelijk schuwde men het niet om de kerkenraad daarbij met on-geestelijke middelen onder druk te zetten, want na de invoering van de psalmberijming van Datheen gingen de opbrengsten van de collecten beduidend omhoog!

Van 1566 tot 1773 vormde de psalmberijming van **Datheen** de belangrijkste liedbundel van de Nederduits Gereformeerde Kerk. Vanwege de stijl en niet-melodieuze vorm stond Datheens berijming al vanaf het begin onder kritiek. Een belangrijk punt daarbij was dat hij geen Hebreeuws kende en bij zijn berijming uitging van een eigen vertaling van de Franse psalmen (het Geneefse Psalter, waarvan Calvijn de initiatiefnemer is geweest).

Datheen was muzikaal gezien niet begaafd. Hetzelfde gold voor zijn letterkundige kwaliteiten. Dat valt meteen al af te leiden uit de psalmberijming die hij maakte. Hij telde gewoon het aantal noten per regel en zorgde dat de zin evenzovele lettergrepen bevatte. Zodoende hield hij te weinig rekening met de melodische accenten, zodat je botsende woord- en muziekaccenten krijgt. Bovendien vallen de vele onnodige stopplappen op. Helaas kende hij geen Hebreeuws, maar vertaalde de Franse psalmen, waarbij hij gebruik maakte van de Deux-Aesbijbel.

De naam Deux-Aesbijbel werd gebruikt naar aanleiding van een aantekening bij Nehemia 3:5, waar gesproken wordt over de wederopbouw van de muren van Jeruzalem waaraan aanzienlijken niets wilden bijdragen. De tekst van de aantekening luidt: 'Deux aes en heeft niet, six cinque en gheeft niet, quater dry die helpen vrij'. Dit gezegde is ontleend aan een commentaar van Luther dat verwijst naar het dobbelspel en aangeeft dat de armen (twee en een) niets bezitten, de rijken (zes en vijf) niets geven en de middenstand (drie en vier) wel bereid is te helpen. Later is deze kanteekening verwijderd. (vgl. Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. Jaargang 65, blz.18)

Het Oude Testament van de Deux-Aesbijbel is vertaald uit de bijbel van Maarten Luther door Godfried van Wingen en het Nieuwe Testament door Gillis van der Erven is geheel uit de brontekst vertaald. De Liesveldtbijbel heeft ook als bron gediend.

In 1540 had ook jonkheer, Willem van Zuylen van Nijvelt, de 150 psalmen al tot verzen-met-rijm omgesmeed en daaraan bestaande melodieën van volksliederen gekoppeld. Men noemde deze populaire bundel de 'Souterliedekens' (souter = psalter = psalmboek). Het was dus geen *kerkmuziek*, maar *volksmuziek*, waarvan de woorden teruggrepen op de Bijbel.

Ik vermeld dit omdat ten onrechte wordt beweerd dat vele Geneefse psalmmelodieën oorspronkelijk populaire volksliedjes zouden zijn geweest. Helaas keert dit hardnekkige misverstand steeds weer terug.

Diverse dichters hebben pogingen ondernomen om een psalmberijming te maken die beter aansloot bij de Hebreeuwse tekst.

Marnix van Sint Aldegonde (1540-1598) deed dit al kort na de verschijning van de berijming van Datheen. Hoewel zijn berijming beter was dan die van Datheen, is het vanwege allerlei redenen dat zij toch niet werd ingevoerd.

Ook na de invoering van de Statenvertaling (1637) is het niet gelukt om meteen ook een andere psalmberijming in te voeren, ondanks het feit dat nu het verschil in taal met de berijming van Datheen wel heel sterk naar voren kwam.

Jacob Revius (1586-1658) die zelf betrokken is geweest bij de Statenvertaling schrijft in het voorwoord van zijn psalmberijming: *Dat de nieuwe oversettinge des Nederduytschen Bybels, met een goede verbeteringe der Psalmen, diemen inde kercke gewoon is te singen, behoorde gevolgt te worden, is het eendrachtich gevoelen van alle verstandige.*

Zijn berijming kam in 1640 uit. Al op 3 januari 1635 schreef **Revius** aan zijn collega Sibelius: "Ik wenste vurig dat er ook zou worden nagedacht over het verbeteren van onze berijmde psalmen. Aan een zo zorgvuldig uitgevoerd werk [de Statenvertaling] zou immers een zozeer verwaarloosde leemte zeker tot oneer strekken. Zelfs met één kalkpot kunnen deze muren gewit worden, ik zou zeggen met de minste aanstoot, en dat kan in één moeite door gebeuren, terwijl het later, met de grootste zwaarigheid, niet meer door één [persoon] beproefd kan worden. Ik beken dat ik ook altijd behoefte gevoeld heb aan een grotere zorgvuldigheid en sierlijkheid in de berijmde psalmen."

Revius betreurt het dat de Dordtse Synode niet mede het besluit had genomen tot herziening van de psalmberijming.

In zijn voorrede schrijft Revius dat één bepaalde werkwijze voor hem de voorkeur had: *Ende come nu tot het laetste middel, 'twelcke ick voor het sachtste ende beste altijd gehouden hebbe, namelijk de verbeteringe van Datheni Psalmen, als dewelcke den minsten aenstoot soude geven, ende alsoo lichtelijcx aengenomen worden.*

Hij heeft dus gekozen voor de adaptatiemethode: een bewerking van de bestaande en in gebruik zijnde berijming, wat concreet betekende dat zoveel mogelijk het goede en bruikbare moest worden gehandhaafd en het overige eruit gegooid. De gemeente moest in Revius' berijming de vertrouwde berijming van Datheen blijven herkennen, anders was invoering reeds bij voorbaat uitgesloten.

De adaptatiemethode is niet uniek. Na het verschijnen van de Statenvertaling in 1637 passen ook andere dichters in de 17e eeuw haar toe, zoals o.a. Christiaan van Heule, Henrick Bruno en Cornelis Boey, die respectievelijk in 1649, 1656 en 1658 een psalmberijming uitgaven. Ook zij vermeldden - net als Revius - nadrukkelijk de naam Dathenus op het titelblad, om daarmee aan te geven dat hun eindproduct een evidente relatie vertoonde met de toen in gebruik zijnde berijming van Datheen.

Revius is er spoedig achter gekomen, dat de opgave die hij zichzelf gesteld had, niet eenvoudig was. In zijn voorrede erkent hij: *Ende moet wel bekennen, dat ick int werc getreden zijnde, bevonden hebbe vry wat meer daer toe te behoren dan ick my inden aenvanck hadde ingebeeldet...*

Revius moest veel meer wijzigen dan hij aanvankelijk had gewild.

De zingende gemeente zal een wijziging als zodanig minder sterk ervaren, wanneer de rijmklank aan het eind van de regel, die immers het best in het gehoor blijft liggen, onaangetaast is gebleven. Revius heeft met dit principe rekening gehouden. Als we de percentages gewijzigde regels vergelijken met de percentages van de gewijzigde rijmklanken, dan liggen de laatste veel lager dan de eerste. Ook op deze wijze blijft de tekst van Datheen min of meer herkenbaar.

(Bij dit gedeelte heb ik veel gebruik gemaakt van het opstel van J. de Gier 'Revius' psalmberijming: omwerking en verbetering' in: De Nieuwe Taalgids. Jaargang 72 (1979), blz.399-411, zijn opstel in Theologia Reformata, jaargang XXIX nr.3, 267-291, en de dissertatie van Enny de Bruijn, Eerst de waarheid, dan de vrede, blz.307vv).

Ook **Abraham Trommius** spreekt in 1695 op dezelfde manier over de psalmberijming. De Staten-Generaal hebben weliswaar voor kerk en school alle oude Bijbelvertalingen afgeschaft, maar het oude psalmboek van Datheen is nog steeds in ere gebleven. En dat kan eigenlijk niet. Trommius wil voorzichtig te werk gaan, vanwege alle gevoeligheden, maar hij komt toch met zijn "*Sachte Verbetering der Psalm-Rymen Datheni*".

Wilhelmus à Brakel bepleit in 1700 in zijn "Redelijke Godsdienst" een psalmberijming die beter aansluit bij de grondtekst. Hij schrijft met het oog op de psalmberijming van Datheen:

't was te wenschen, dat een kunstig en godzalig dichter zijn werk er van maakte, om ze beter, en met den grondtekst beter overeenkomende, op dezelfde wijzen te dichten, en dat ze in de kerken tot het publiek gebruik aangenomen werden.

Wilhelmus à Brakel schrijft: "Te dien einde hebben verscheidene godzaligen geestelijke liederen, op verscheidene tonen, gemaakt. Luther is, zoo het schijnt, de eerste geweest na de hervorming, wiens liederen heden ten dage nog van de Luterschen in de kerken, en bij ons van particulieren met stichting gezongen worden. In onze dagen heeft de onvergelykelijke Justus van Lodesteyn een liedboek gemaakt, dat ten opzichte van de geestelijkheid zonder weerga is.

C. Marot heeft de eerste vijftig van Davids psalmen gerijmd en Th. Beza de andere honderd, in de Fransche taal, waarop Claud. Gaudemelius, een beroemd muzikant te Parijs, die ook in den Parijschen moord als martelaar is omgekomen, de wijzen heeft gemaakt, die naar het oordeel van de muzikanten onverbeterlijk zijn. Petrus Dathenus heeft ze uit het Fransch in de Nederlandsche taal gedicht, op dezelfde wijzen; 't was te wenschen, dat een kunstig en godzalig dichter zijn werk er van maakte, om ze beter, en met den grondtekst beter overeenkomende, op dezelfde wijzen te dichten, en dat ze in de kerken tot het publiek gebruik aangenomen werden; gelijk zeer wel van de Nederlandsche synoden besloten is, geen andere, dan Davids psalmen in de kerk te gebruiken." Zie "Redelijke Godsdienst" deel 2, uitgave 1881, blz.517.

NB: Met 'tonen' en 'wijzen' doelt hij op melodieën.

Ook **Stadhouder Willem V** was voor de vervanging van de berijming van Datheen door een betere.

Het verhaal gaat dat hij rond 1772 in de Kloosterkerk te Den Haag een dienst bijwoonde en bij het zingen van Psalm 78 zijn psalmboek demonstratief wegwerpte, omdat hij zich niet schuldig wilde maken aan godslastering. In deze psalmberijming wordt God namelijk voorgesteld als een dronkenman die zijn tegenstanders met bruto geweld neerslaat.

Psalm 78 vers 33 van Datheen luidt:

*Maar gelijk een dronkig mens hem opmaket,
Als de wijn wel verteerd is, en ontwaket,
Die zeer luid tiert en maakt een zeldzaam wezen,
Alzo is ook onze God opgerezen,
En sloeg 't achterdeel der vijanden kwaad,
't Welk hun een eeuwige schand' is en smaad.*

Uiteindelijk kwam het dan in 1773 tot een nieuwe berijming, die nu 'de oude berijming' (OB) wordt genoemd. Niet de kerk gaf daartoe de opdracht maar de overheid.

De Staten-Generaal verzochten aan de Staten van alle Provincies afgevaardigden te benoemen voor een Staatscommissie, die uit negen predikanten bestond, één uit elke provincie, en drie vertegenwoordigers van de regering. Na zo'n 120 keer te hebben vergaderd in het Mauritshuis te Den Haag kwam de commissie in juni 1773 met haar werk klaar.

Deze berijming werd uit drie berijmingen samengesteld: die van Johannes Eusebius Voet, Hendrik Ghijsen en het genootschap Laus Deo, Salus Populo. Uiteraard werd er aan deze berijmingen nogal wat geschaafd. Echter, achteraf bezien niet genoeg.

Op 1 januari 1775 werd deze berijming door de overheid verplicht ingevoerd. Niet alleen in de kerk maar ook op school en in het openbare bestuur moest deze gezongen worden, met uitsluiting van alle andere berijmingen. Als er onwilligen waren, dan moesten de classes hen op hun plicht wijzen.

En, inderdaad in diverse plaatsen ontstond er verzet. Dit werd ook nog verhevigd door de nieuwe zangwijze die werd ingevoerd: het ritmisch zingen.

Nu was het ritmisch zingen echter niet iets nieuws. Het Franse Psalter van Calvijn werd immers al ritmisch genoteerd en gezongen. Men keerde dus eigenlijk weer terug naar de oude manier van zingen. Omdat velen moeite hadden om de psalmberijming van Datheen ritmisch te zingen - waarvoor deze berijming inderdaad ook niet geschikt was en mede vanwege de nagalm in grote kerken - zong men indertijd al gauw niet-ritmisch (iso-ritmisch). Men zong in die tijd in een wel zeer langzaam tempo: een noot duurde in sommige gemeenten wel vijf seconden of meer. Het zingen van de vijf verzen van Psalm 87 kon zo wel bijna een kwartier duren.

Het verzet nam soms de vorm aan van een volksoproer (Vlaardingen, Maassluis, Westkapelle).

In zijn boek 'Het psalmenoproer' (te Maassluis) schrijft Maarten 't Hart doorgaans heel kritisch over 'zijn' dorpelingen, maar als het erop aankomt staat hij achter de oproerkraaiers. „De leden van de Staten-Generaal, die elke zondag braaf ter kerke gingen, wilden af van de lange erediensten, maar met de korte zingtrant ontnamen ze de kerkgangers de mogelijkheid om te improviseren. Je moet het niet-ritmische psalmzingen van toen vergelijken met de jazz van nu. Mensen mochten die lange noten zo mooi versieren als ze zelf wilden. De overheid ontnam hen dat genot. Schande!”

Psychologisch inzicht

We zagen dat vele pogingen van dichters die een berijming maakten, die beter aansloot bij de Hebreeuwse tekst, uiteindelijk toch strandden. Niet altijd omdat hun werk ver beneden de maat zou zijn, maar omdat het iets nieuws was en het als een aanslag werd ervaren op 'het oude vertrouwde'.

Dichters als Revius en Trommius hebben goed begrepen dat het invoeren van een nieuwe psalmberijming heel wat emoties losmaakt. Iets wat diep in het geheugen is ingesleten kun je niet zomaar vervangen. Haast als vanzelf treedt er een mechanisme in werking van afkeer, zoals bij een klein kind dat iets te eten krijgt wat afwijkt van wat het gewend is om te eten. Zo wordt door de meesten van ons gereageerd op dingen die afwijken van wat we ons vanaf onze jonge jaren hebben eigengemaakt: het roept gevoelens van verzet op.

Zo terecht Enny de Bruijn, *Eerst de waarheid, dan de vrede*, blz.307vv. In haar dissertatie over Jacob Revius gaat De Bruijn uitvoeriger hierop in. Revius toont inzicht “in de manier waarop de psalmberijming van Datheen de gereformeerde groepsidentiteit, maar ook de persoonlijke identiteit van voorafgaande generaties heeft gevormd en versterkt. De berijmde verzen zijn ingesleten in het geheugen – zeker in een tijd waarin veel kerkgangers niet kunnen lezen of schrijven –, mensen zijn eraan gehecht geraakt door voortdurende herhaling en de verzen zijn bovendien geladen met emotie wanneer ze concreet troost hebben geboden in een moeilijke situatie.”

We zien dit gebeuren bij de poging om de berijming van Datheen te vervangen. Het getuigt van psychologisch inzicht als je met dergelijke reacties rekent en daarop inspeelt. Daarom biedt Revius zijn psalmberijming aan als *een goede verbetering* van de psalmberijming van Datheen, terwijl Trommius haar aanbiedt als *een zachte verbetering* daarvan.

Hetzelfde zien we gebeuren in onze tijd, waarbij men een herziening van Statenberijming van 1773 probeert te maken in de hoop dat deze binnen de gereformeerde gezindte als een goede verbetering zal worden begroet. De geschiedenis leert echter dat met een dergelijke poging het gewenste doel niet wordt bereikt. Het werk van de commissie Harteman en de bundel van E. Hofman zijn een voorbeeld van een dergelijke poging.

De commissie Harteman

In 2011 werd door het hoofdbestuur van de de Gereformeerde Bond (hierna: GB) een interkerkelijk samengestelde commissie in het leven geroepen onder leiding van ds. J. Harteman 'om een advies te geven ten aanzien van de zingbaarheid van de psalmberijming van 1773 in de eredienst'.

De inzet van de commissie was “de geloofsbeleving van de psalmen in de gezinnen en in de gemeenten levend te houden”, aldus drs. P. J. Vergunst, algemeen secretaris van de Gereformeerde Bond. Daarbij merkte hij ook op: “Als de psalmen goed zingbaar zijn, relativeert dat de vraag naar het zingen van andere liederen.”

De commissie werd samengesteld uit leden van verschillende kerken. De toen reeds bekende namen van commissieleden waren de hervormde predikanten ds. J. Harteman (voorzitter), ds. P. F. Bouter en ds. A. J. Mensink, ds. J. Van Amstel (CGK), kerkmusicus Gerrit Chr. de Gier, en Hans Maat (HGJB-jeugdwerkadviseur). (Bron: www.refdag.nl, 17 juni 2011). Kennelijk nam de neerlandicus dr. E. Hofman op een later tijdstip zitting in deze commissie. (Zie het jaarverslag GB over de periode 1 mei 2011 tot 1 mei 2012 s.v. liturgie).

Het gaat hier om een wel erg vage omschrijving, die kennelijk ook valt op te vatten als een aanzet om te komen tot een herziening van de psalmberijming van 1773.

Merkwaardig is het dat de commissie Harteman als uitgangspunt voor de herziening van de psalmberijming niet de HSV, maar de Statenvertaling nam. Immers, daarmee staat het uitgangspunt van deze commissie op gespannen voet met het initiatief en de doelstelling van de GB indertijd om te komen tot de HSV.

In 2014 werd ik door de commissie Harteman benaderd om daarin ook zitting te nemen. Hoewel ik daartoe best bereid was, wilde ik eerst de uitgangspunten voor de te maken psalmberijming ontvangen. Het verbaasde mij dat men voor deze berijming niet het uitgangspunt nam in de HSV maar in de Statenvertaling.

Per omgaande heb ik telefonisch meegedeeld dat ik niet positief op dit verzoek kon ingaan, omdat naar mijn mening het uitgangspunt van deze commissie in strijd was met de doelstelling van de GB, die eerder de totstandkoming van de HSV nodig achtte. Bovendien zouden we naast de HSV met name ook de Hebreeuwse tekst moeten raadplegen. Ik heb meegedeeld dat bij mij op dit punt de houding van het hoofdbestuur van de GB als ambivalent overkwam en dat op deze manier het project nooit tot een goed einde gebracht zou kunnen worden.

Ondertussen heeft het hoofdbestuur van de GB niet lang daarna besloten om dit project op te schorten, omdat er op korte termijn een voor de eredienst bedoelde bundel zou verschijnen op initiatief van ds. A. Schroten.

De psalmberijming van E. Hofman

Hofman presenteert in zijn proefbundel vijftien voorbeelden van zijn psalmberijming. Deze berijmingen zijn niet meer dan een poging tot herziening van de OB. Voor deze herziening gebruikt hij de Herziene Statenvertaling (HSV).

Zie RD zaterdag 15 februari 2016, bijlage 'puntkomma' blz.4 en 5.

Eerst nam Hofman enige tijd zitting in de commissie Harteman. Opmerkelijk is dat in zijn verhaal niet uitkomt dat voornoemde commissie de Statenvertaling als uitgangspunt voor de herziening van berijming had gekozen. Het lijkt er nu op dat de commissie Harteman ook van de HSV was uitgegaan en dat Hofman daarmee later doorgeslagen is, nadat de werkzaamheden van de commissie werden opgeschort. Feit is echter (zie vorige noot!) dat de commissie Harteman uitging van de Statenvertaling. Dat heeft Hofman toen kennelijk geaccepteerd. Uiteindelijk moet hij dan zelf van Statenvertaling naar de HSV zijn geswitcht. Of kon hij nu toch gaan doen wat hij eigenlijk altijd wilde: de OB restaureren en renoveren met behulp van de HSV?

Velen hebben er al terecht op gewezen, dat een restauratie en/of renovatie van de OB onmogelijk is. Ook al probeer je dit te doen met de HSV. Heel vaak geeft een verandering een domino-effect: er blijkt dan ineens veel meer veranderd te moeten worden in een couplet, omdat je te maken hebt met een vaste regellengte en daaraan verbonden een vast aantal lettergrepen, en tevens met een vast aantal regels per couplet, terwijl je ook te maken hebt met een vast rijmschema en eveneens met woord- en muziekaccenten.

Bovendien, wat doe je met de vele toevoegingen in de OB, die niet teruggaan op de onberijmde psalmtekst? Weglaten of juist laten staan, zij het enigszins gerenoveerd, om zo nog een beetje het gevoel te blijven houden dat het om een *herziening* van de OB gaat? Dit lijkt mij een onbegaanbare weg! Het blijkt toch veel meer een nieuwe psalmberijming te worden, die zelfs allerminst geslaagd zal zijn gezien het krampachtig vasthouden aan de OB, waardoor er een kreupele tekst ontstaat.

Eveneens in het RD van 15 februari 2016, bijlage 'puntkomma' blz.9 bespreekt Enny de Bruijn de psalmberijming van dr. E. Hofman onder het kopje 'Psalmen van 1773 voor nu'. Ik neem haar bespreking nagenoeg integraal over. Zij schrijft: "Hij maakt niet iets nieuws, zoals andere hedendaagse psalmdichters, maar hij wil zo dicht mogelijk aansluiten bij de oude, vertrouwde woorden. En waar er iets gewijzigd moet worden, doet hij dat aan de hand van de Herziene Statenvertaling.

In de praktijk blijkt "herzien van 1773" evenwel minder simpel dan het in theorie lijkt. In sommige van Hofmans psalmverzen worden alleen de ouderwetse woorden vervangen. Maar in andere verzen gaat het veel verder dan dat. Neem Psalm 72:11. Alleen de beginregel is nog hetzelfde: „Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen./ Laat heel de aarde blij/ voor Hem vervuld zijn met gezangen./ Ja, amen zingen wij.” De inhoud zit dan wel dicht bij 1773, maar de verwoording is compleet anders geworden.

Consequent is de dichter daarbij niet altijd. Soms blijven archaische constructies wél staan ("verdrijven en doen dolen", "een die vaardig schrijft", "letten op Uw wenken"), en soms zijn zelfs de naamvallen gehandhaafd ("Het uitverkoren volk des Heeren", "'s Heeren goedheid"). Ook inhoudelijk worden er keuzes gemaakt: alles wat aan de 18e-eeuwse Verlichtingstheologie doet denken (het "Opperwezen", het "pad der deugd") is verwijderd, maar min of meer 'bevindelijke' termen zijn toegevoegd, zoals "Gods kinderen" of "het wangedrag waaraan ik was ontdekt". En het orgel uit Psalm 159 is een reidans geworden.

Daarmee illustreert Hofman dat "herzien" bij poëzie altijd meer inhoudt dan alleen verouderde woorden en zinsconstructies vervangen. Wie een woord verandert, komt al gauw in de problemen met rijm en ritme, en dan moet er dus een keuze gemaakt worden tussen het handhaven van de oude versie óf een veel verdergaande nieuwe oplossing bedenken. Je kunt Hofmans werk een "herziening" noemen (omdat het taalkleed van 1773 nog duidelijk zichtbaar is), maar eigenlijk is het een mengvorm tussen herziening en nieuwe berijming. Op het eerste gezicht lijkt het resultaat van Hofmans inspanningen helemaal niet gek. De verzen klinken vertrouwd, alleen de moeilijkste zinnen zijn eruit. Maar als je goed gaat kijken en vergelijken, is de poëtische kracht van deze berijming vooral te danken aan de dichters van 1773. Juist de wijzigingen zijn vaak geen verbetering. De kracht van liederen zit nu eenmaal niet in (verstandelijke) begrijpelijkheid alleen, maar ook in de herkenbaarheid van de emotie, de directe verwoording daarvan, het ritme, de stijl, de klank.

Hofmans berijming heeft nogal wat regels waarin de zinsaccenten verkeerd komen te liggen of afgezwakt worden. Probeer maar eens (ritmisch) te zingen uit Psalm 84: „Hoe lieflijk, vol heilig genot,/ Heer' van de legerscharen, God". Of: „U bent, Heere, voor ons een schild" in plaats van „O God, die ons ten schilde zijt". De oude regel heeft veel directer effect, en dat komt door het veel emotionelere "O Gódl!" en door het grote accent dat in deze regel op de tweede lettergreep ligt. "U bént" klinkt gelijk afstandelijker en heeft minder met mijzelf als zanger te maken. Bovendien is "U bent" een stijlbreuk in een in wezen nog steeds 18e-eeuws gedicht. Als een nieuwe lap die je op een oude, goedgesneden jas gezet hebt.

Zo zijn er veel veranderingen die de tekst minder krachtig maken en dus ook de emotionele werking ervan verzwakken. Terwijl dat laatste juist ontzettend belangrijk is: ooit voerde Calvijn de gemeentezang in om de emotie van de gemeenteleden meer ruimte te geven en de vurigheid en geestdrift aan te wakkeren. Maar de hartstocht van de psalmdichter verdampt bij al te keurig aangepaste omschrijvingen – het is geen verbetering als "Hoe branden mijn genegenheên" verandert in "Van harte zou ik vrolijk zijn"

Soms heeft Hofman gewoon het verkeerde woord gekozen, maar er is in zijn berijming ook regelmatig sprake van rijm dwang, elisie, weinig natuurlijke zinsconstructies. „U sluit van achteren mij in/ en vooruit kan ik evenmin". Of: „Het kostbaar bloed van hen is onverdrot/ als water om Jeruzalem vergoten." Of: „Verhoor mij, Heer', bewaar mij voor de stier,/ die sterk van hoorn –vervaarlijk is het dier–/ mij staat naar 't leven". Of: "U, mannen van het bloed, wil wijken!"

Het zijn al die kleine dingen bij elkaar die de kracht van een tekst bepalen. "Der liebe Gott steckt im Detail", die uitdrukking is hier letterlijk waar. Wie psalmen wil berijmen, moet niet alleen de woorden, maar ook de emotie van de Bijbelse dichters bij zijn publiek proberen te brengen. Het gaat erom het hart van de zangers te raken. Dat lukt eenvoudig minder goed als je dat via de omweg van de achttiende eeuw moet doen: de gemengde stijl schept afstand.

Ik waardeer de intentie van Hofman om iets te willen maken wat een breed kerkelijk draagvlak zou kunnen krijgen. Hier en daar heeft hij ook zeker aardige en zingbare versregels gemaakt. Maar er kleven wat mij betreft helaas te veel bezwaren aan de methode die de dichter gekozen heeft – daardoor blijven veel verzen onder de maat. Voor mij heeft Hofman eigenlijk alleen maar bewezen dat herzien van 1773 geen goed idee is. Ook al lijkt het vanuit kerkpolitiek oogpunt –aansluiten bij het vertrouwde geeft de grootste kans op herkenning en acceptatie in de kerk– nóg zo aantrekkelijk."

De commissie Schroten

Op donderdag 21 april 2016 presenteerde deze commissie haar bundel in de St. Joriskerk te Amersfoort. Hij kreeg de titel 'Weerklank', met als ondertitel 'Instemmen met het Woord in Psalm en Lied'.

De bundel werd aangekondigd als 'Nieuw liedboek voor de gereformeerde eredienst; 150 psalmen in een nieuwe berijming en ruim 600 liederen'. Dit kan de indruk wekken dat het om een geheel nieuwe berijming van de 150 psalmen gaat. In de te downloaden brief die gericht is aan gemeenten en predikanten lezen we dat het echter om een verzameling van bestaande berijmingen gaat en om slechts enkele nieuw berijmde psalmen.

De bundel Weerklank is samengesteld door een werkgroep, bestaande uit de predikanten A. Baas, W.J. Bakker, W.J. Dekker, E.K. Foppen, mw. G. Klink-van Reenen, ds. P. Nobel, ds. A. Schroten (eindredacteur), dr. H. van 't Veld, ds. J.A.W. Verhoeven, ds. A. Visser en de organisten Dick Sanderman en Rien Donkersloot.

Kennelijk gaat het hier dus om een persoonlijk initiatief en niet om een initiatief van de GB. Overigens blijkt het wel met medeweten en goedkeuring van de GB te gebeuren.

"Het hoofdbestuur heeft kennis genomen van een initiatief van enkele predikanten (initiatiefnemer is ds. A. Schroten uit Leerdam) om te komen tot een bundel met klassieke gezangen (inclusief de psalmen), die aansluit bij de stijl van de gereformeerde eredienst. Het hoofdbestuur heeft vanwege de voortgaande ontwikkelingen in hervormde gemeenten diverse keren over het redigeren van een bundel gezangen gesproken, maar ziet dat niet als een taak van de Gereformeerde Bond maar van de kerk en van de ambtelijke vergaderingen. Het is een goede zaak als, door de komst van een liedbundel die past bij de eredienst en bij de gereformeerde prediking, er meer eenheid kan ontstaan in die gemeenten waar ruimte gegeven is aan het vrije lied en gemeenten hierdoor bewaard blijven bij de geloofsbeleving van de Reformatie." (Jaarverslag van het hoofdbestuur van de GB 1 mei 2013 tot 1 mei 2014).
Waarom zag de GB de uitgave van de HSV dan wel tot haar taak en die van een Herziene Berijming niet?

Intussen leek het geen bezwaar te zijn dat dit initiatief de werkzaamheden van de commissie Harteman doorkruiste. Duurde het allemaal te lang waarmee deze commissie bezig was en wilde men nu eindelijk eens komen met een goede liedbundel voor de gereformeerde gezindte, waarbij tegelijk een verzameling van psalmberijmingen werd toegevoegd? Wat betreft deze psalmen heeft men gezocht "naar recentere psalmberijmingen, die de Bijbelse inhoud als nieuw vertolken.

In de 'Verantwoording' (blz. 1154) lezen we t.a.v. de opgenomen psalmen:

"Bij velen zijn de psalmen geliefd geworden in de Oude Berijming van 1773, want deze geloofsverwoording geeft uiting aan de spiritualiteit van hun hart en aansluiting met het geloofsgoed van de generaties voor hen. Naast de waardering voor deze berijming beluisteren we echter een toenemende moeite met haar verouderde taalgebruik, waardoor de psalmen door velen niet meer begrepen worden en als te moeilijk terzijde worden geschoven. Vanwege de inhoud van de psalmen betreuren wij dat laatste sterk. Daarom zijn we er van overtuigd dat we, als we het primaat van de psalmen serieus willen uitdragen, ze ook in toegankelijke taal aan de gemeenten moeten aanreiken. Dus zochten we naar recentere psalmberijmingen, die de Bijbelse inhoud als nieuw vertolken. Vanzelfsprekend keken we allereerst naar de Nieuwe Berijming van 1967. Hieruit namen we 57 psalmen over. Dat we niet alle psalmen verkozen uit deze berijming (die in veel gemeenten soms al jarenlang de vertrouwde psalmberijming is), heeft opnieuw te maken met het taalkleed. Het eerste ontstaan van deze berijming ligt alweer zestig jaren achter ons. Met name het verheven taalgebruik, dat herhaaldelijk in deze berijming gevonden wordt, kan nu als afstandelijk ervaren worden. Daarom namen we ook 85 psalmen over uit het Gereformeerd Kerkboek van 1986. De taal daarvan is toegankelijker terwijl de stijl paradoxaal genoeg dikwijls dichter bij de oude berijming staat. Tenslotte zijn er enkele psalmberijmingen opgenomen die recent geschreven zijn. Zo is onze psalmberijming een compilatie geworden, vergelijkbaar met de totstandkoming van de Oude Berijming destijds.

Naast de 150 psalmen op de Geneefse melodie is er aan 26 psalmen een tweede berijming toegevoegd op een alternatieve melodie. Dit gebeurde met name bij de meer onbekend gebleven psalmen, om deze opnieuw onder de aandacht te brengen. Deze toevoeging gaven we echter ook aan sommige bekende psalmen, zodat hun inhoud weer met nieuwe aandacht ontvangen kan worden. Deze psalmvarianten -die wij als a-psalm nummerden en direct achter de betreffende Geneefse psalm opnamen - ontleenden we voor het merendeel aan *Liederen voor de Gemeentezang* (2003)."

Het is jammer dat deze bundel niet in zijn geheel een nieuwe psalmberijming bevat. Men maakte immers gebruik van de nieuwe psalmberijming van 1967 (57 psalmen), het Gereformeerde Kerkboek van 1986 (85 psalmen) en van recent geschreven psalmberijmingen (8 psalmen); wellicht is bij het laatste aantal met name te denken aan 'De Nieuwe Psalmberijming', een initiatief van de stichting *Dicht bij de Bijbel*.

Vanwege het taalkleed bleef men bij de 57 psalmen uit de berijming van 1967. Het komt mij voor dat diverse van deze psalmen, en zelfs sommige uit het Gereformeerde Kerkboek, vanwege het huidige taalkleed een update nodig hebben, indien dat al mogelijk is. Ten opzichte van het taalkleed van de OB is er zeker een stap vooruit gedaan, maar niet zozeer dat zij in overeenstemming is met het Standaardnederlands.

Evenzeer vraag ik me af – het geheel van de psalmberijmingen overziende – of inhoudelijk wel in bepaalde gevallen sprake is van een goede aansluiting bij de onberijmde tekst c.q. de grondtekst.

Bovendien is in de bundel ook een berijming opgenomen van de Heidelbergse Catechismus van dr. H. van 't Veld.

Ik beperk mij hier enkel tot de psalmen. Later kom ik nog in het kort terug op de bundel 'Weerklank', namelijk in hoofdstuk 3 dat over de gezangen gaat. Hierbij komt ook de catechismusberijming van dr. H. van 't Veld aan de orde.

Wat betreft de psalmberijming van **ds. C. J. Meeuwse** en '**Psalmen voor Nu**' volsta ik met wat u kunt lezen in de kleine letters hieronder.

Ds. C. J. Meeuwse: Ik wil met mijn berijming geen onrust zaaien (interview RD 17-06-2011 door Jaco van der Knijff)
Wat is het doel van de uitgave van uw psalmberijming?

„Dit is iets waar ik al 35 jaar mee bezig ben. Ik raakte geboeid door de psalmberijming van Marnix van Sint-Aldegonde uit 1617. Die is zo mooi, Bijbels en van een grote taalrijkdom. Eigenlijk zou je die psalmen moeten gebruiken. Maar dan loop je er tegen aan dat zijn taal niet meer begrepen wordt in onze tijd. Toen ben ik in verloren ogenblikken met behulp van Marnix' teksten zelf gaan dichten, waarbij ik nauw wilde aansluiten bij de Statenvertaling. Mijn doel is het gebruik in gezinnen en op zangverenigingen, wat ook al gebeurt hier en daar. Zelf zingen we in ons gezin deze psalmen ook.”

Er leven bezwaren tegen de berijming van 1773. Zijn uw psalmen geen goed alternatief?

„Ik zet mijn berijming op geen enkele manier op de markt vanuit de gedachte: weg met 1773. De bezwaren tegen die berijming ken ik en onderschrijf ik ook. Maar tegelijk zijn velen met mij geestelijk vergroeid met deze psalmen. Die moet je niet wegschuiven. Ik ben geen voorstander van een herziening van 1773, net zomin ik een voorstander van de Herziene Statenvertaling ben. Ik weet hoeveel een dergelijke aanpassing of vervanging zou teweegbrengen. Ik wil geen onrust zaaien. Laat mijn berijming maar naast die van 1773 staan.”

Stel dat de synode van uw kerkverband de invoering van uw psalmen op de agenda zou zetten.

„Dat zou ik natuurlijk niet tegenhouden. Maar ik acht daar de tijd niet rijp voor.”

Commentaar:

Hoe kan iemand een berijming maken om slechts te zingen in de huiselijke kring en op de zangvereniging? Uiteindelijk lees je tussen de regels door dat het eigenlijk ook niet zo gek zou zijn als de synode van de gereformeerde gemeenten zou besluiten om deze berijming te gaan zingen.

Overigens, Meeuwse gaat in eerste instantie uit van de berijming van Marnix en de Statenvertaling, houdt vast aan het gelijke aantal coupletten van de OB (dus moet er telkens weer heel wat opgevuld worden!), gebruikt nogal eens archaïstische taal, verradt in zijn berijming af en toe de invloed van de theologische cultuur van de Ger. Gem., terwijl tekst en melodie niet altijd stroomlijnen.

Psalmen voor Nu

„**Het gaat om de psalmen, niet om ons project**”, RD 20-03-2009, interview van Jaco van der Knijff met Rien van den Berg. (een gedeelte uit dit interview)

Waarom is het project Psalmen voor Nu zo succesvol?

„Dat zit 'm vooral in de begrijpelijkheid. Vooral jongeren maken kennis met liederen die ze eigenlijk niet kenden. En velen gaan vervolgens ook weer met andere ogen kijken naar de psalmen die ze 's zondags in de kerk zingen.”

Op welke schaal worden de nieuwe psalmen in de eredienst gebruikt?

„In een aantal vrijgemaakte, Nederlands gereformeerde en christelijke gereformeerde kerken worden ze regelmatig in erediensten gezongen. Ook in de Protestantse Kerk zijn ze tamelijk wijdverbreid, maar niet bij de vrijzinnigen; die zingen toch al bijna geen psalmen meer. En ik zie onze psalmen opduiken in evangelische kringen. Maar ik wil benadrukken dat het nooit ons doel is geweest dat de nieuwe psalmen in plaats van de oude psalmberijming zouden komen. Het project is echt bedoeld als aanvulling. Daarbij: kerken moeten niet achter modegrillen aanlopen. De Geneefse psalmen hebben een traditie van meer dan 400 jaar. Dat is bewezen kwaliteit en daar moet de kerk zuinig op zijn. Laten de Psalmen voor Nu zich eerst maar eens buiten de kerk bewijzen. Want het blijft een heel gewaagd experiment.”

Veel mensen hebben grote moeite met de combinatie van psalmen en popmuziek.

„Dat weet ik en dat herken ik ook. Ik ben opgegroeid in Urk. Daar zongen we de oude berijming op hele noten bij het orgel. Er gaat niets boven dat! Het zou verschrikkelijk zijn als dat verloren ging. De inhoud van de psalmen en de begeleiding met het orgel: het past zo mooi bij elkaar. Ik vond het in het begin dan ook heel eng om psalmen op een heel andere manier te gaan zingen. Voor je gevoel raak je met de vorm ook inhoud kwijt. Maar ik heb geleerd dat ook de rustige popmuziekstijl alle toonaarden kent om de verschillende soorten psalmen te verklanken. Op onze allereerste heisessie speelde de band Psalm 22: een heel heftige psalm. Dat was zó mooi. We konden daarna niet meer verder, zo indrukwekkend.”

Strijdt de sfeer van popmuziek en van popconcerten niet met de heiligheid van de psalmen?

„Ik begrijp wat critici bedoelen, maar ze vallen dan in dezelfde valkuil als ik: dat je te gehecht bent aan de vorm waarmee je groot geworden bent. Wij kijken per psalm welke muziek erbij past. Psalm 130 vraagt om een heel rustige, eerbiedige popmelodie. Psalm 147 is echter een tamelijk onbekommerde, vrolijke lofzang. Die psalm heb ik door ons project pas echt leren kennen. De zangtraditie van Calvijn is eigenlijk niet geschikt voor een dergelijk lichtvoetig loflied.”

Commentaar: De meeste melodieën zijn niet geschikt voor gemeentezang (vaak lijken ze ook teveel op elkaar wat verwarrend werkt), het gaat niet om teksten op rijm wat voor de memorisatie juist belangrijk is, liedtekst en Bijbeltekst komen niet altijd met elkaar overeen.

De Nieuwe Psalmberijming (DNP)

Binnen afzienbare tijd zal deze berijming in haar geheel kunnen worden gepresenteerd. Wie de website bekijkt, ziet dat er al vele psalmen zijn berijmd.

Het ontstaan van deze berijming is opmerkelijk te noemen. Zij is met name ontstaan naar aanleiding van de prijsvraag 'Maak je eigen Schriftberijming' die het Reformatorisch Dagblad op 30 november 2013 uitschreef. Binnen de groep van deelnemers werd het idee geboren om een nieuwe psalmberijming te maken. Hiervan was Jan Pieter Kuijper de initiatiefnemer.

Opmerkelijk is dat in de bundel 'Weerklank' niet de berijming is opgenomen van Psalm 4 waarmee een deelnemer de winnaar was geworden van de prijsvraag van het RD.

Over de winnaar Arie Maasland schreef de jury dat hij „in zijn berijming van zowel Psalm 4 als Jesaja 40 dicht bij de Bijbeltekst blijft en tegelijk heel compact en met grote zeggingskracht die tekst in hedendaagse woorden weet te vatten.” (RD 29-03-2014: 'Arie Maasland winnaar RD-prijsvraag Schriftberijmingen')

Het is goed om eerst te kijken naar de criteria die de RD-jury heeft gehanteerd om de inzendingen van de deelnemers aan de prijsvraag Schriftberijmingen te beoordelen.

RD 06-03-2014, Juryleden: dr. Jaap de Gier, Ed Kooijmans, Christine Stam-van Gent en RD-redacteuren Jaco van der Knijff en Enny de Bruijn.

De tien genomineerden, in alfabetische volgorde: Pieter van Gent, Petra Hooglander-Bijvank, Jan Pieter Kuyper, Arie Maasland, Anja den Otter, Anton Scheele, Jannie van Slightenhorst-van de Beek, Ida Slump-Schoonhoven, Arjen Vreugdenhil, A.N. van der Wind

Interessant detail is dat Dick Sanderman als organist speelde bij de prijsuitreiking van de prijsvraag van het RD in de Bovenkerk te Kampen en dat hij ook als musicus zit in de commissie Schroten.

Criteria jury RD-prijsvraag Schriftberijmingen

In het juryrapport lezen we:

“We hebben als jury de inzendingen beoordeeld volgens een aantal maatstaven: de aansluiting bij de Bijbeltekst, de interpretatie en verwerking daarvan in eigen woorden, de creativiteit en muzikaliteit die zichtbaar worden in het resultaat. Uitbreiden en samenvatten was toegestaan, net als (in beperkte mate) het toevoegen van eigen woorden en beelden – zolang het resultaat maar in overeenstemming was met de strekking van de Bijbeltekst. Er moest sprake zijn van een duidelijk stijlregister, van natuurlijkheid in het taalgebruik en gevoel voor ritme.”

“Bij berijmingen van Bijbelteksten blijft er altijd sprake van een spanningsveld: in hoeverre houd je als dichter vast aan de letterlijke tekst, in hoeverre sla je je eigen vleugels uit? Te weinig aansluiten bij de bron blijkt te leiden tot gedichten die zich hebben losgezongen van de Bijbeltekst. Het te letterlijk en krampachtig verwerken van elk woordje uit de oorspronkelijke tekst (soms zelfs gecombineerd met lange exegetische beschouwingen in voetnoten) blijkt te leiden tot wat mechanische resultaten. De beste inzenders onderscheiden zich door het evenwicht dat ze weten te bewaren tussen vorm en inhoud: ze proberen recht te doen aan de oorspronkelijke Bijbeltekst, en tegelijkertijd een eigen dichtelijke stem te laten horen.”

Verder merken twee juryleden op:

“Zelf een berijming maken van een psalm of andere Bijbeltekst is een persoonlijk gebeuren. “Het is onvermijdelijk dat in het gedicht dat je maakt, ook je eigen gevoel bij dat stukje uit de Bijbel doorklinkt. Het is dat persoonlijke element waardoor er zo veel discussie over berijmingen mogelijk is. (...) Toen de RD-prijsvraag over Schriftberijmingen net was aangekondigd, zei iemand tegen mij: „Het lijkt me wel mooi, maar ik zou dat nooit durven. Dan moet je iets van je eigen beleving van de Bijbeltekst laten zien, en wie zegt dat je die tekst op de góede manier beleeft?” (jurylid Enny de Bruijn, RD 31-03-2014: Juryrapport: Hoge kwaliteit bij winnaars prijsvraag Schriftberijmingen)

“Waarom maken we psalmberijmingen? “Misschien omdat we ergens aanvoelen dat wie op deze manier met een tekst omgaat, heel dicht bij de kern van de boodschap kan komen. Zoeken naar de poëtische verwoording van een Schriftwoord kan zo een uiting zijn van het verlangen naar God en naar het horen van Zijn stem.

Het kan ook zijn dat we juist een drive ervaren om wat we zelf in de Bijbel gehoord en geproefd hebben, door te geven. We willen graag met Gods woorden het hart van een ander bereiken, en kiezen daarvoor de dichtvorm. Omdat juist die vorm harten kan treffen.” Geconstateerd wordt vervolgens dat juist dichtelijke vrijheden vaak een eigen leven gaan leiden en dierbaar worden (jurylid Jaco van der Knijff, RD 31-03-2014: Schriftberijmingen: het oude geluid in nieuwe woorden)

Criteria DNP

Deze vrij uitgebreide uiteenzetting van de criteria kunt u vinden op de website van ‘De Nieuwe Psalmberijming’ (→Informatie →Uitgangspunten, daarna onderaan klikken op ‘Uitgangspunten bij het berijmen voor De Nieuwe Psalmberijming’).

“Dit document is een mengsel van harde eisen waar berijmingen aan moeten voldoen, richtlijnen, aanbevelingen en aandachtspunten.”

Aan de orde komen:

1. Hedendaags Nederlands; 2. Rijm en andere dichtelijke zaken; 3. Hoofdletters en verdere spelling;
4. Compactheid; 5. Grondtaal; 6. Getrouwheid; 7. Coupletten/vorm; 8. Muziek en tekst

Duidelijk is dat er is nagedacht over de eisen waaraan een goede psalmberijming moet voldoen. Over het algemeen kan ik hiermee wel instemmen.

Toch roepen sommige dingen vragen bij mij op. Met name betreft dit punt 5 en 6.

Bij **Grondtaal** (punt 5) lezen we:

1. Uitgangspunt van de berijming is uiteraard de Hebreeuwse grondtekst. Dichters die het Hebreeuws niet beheersen vergelijken verschillende Bijbelvertalingen en raadplegen waar nodig commentaren om de betekenis van de grondtekst te doorgronden.
2. Indien Bijbelvertalingen verschillende vertaalkeuzes maken, maakt de dichter een eigen afweging. Hetzelfde geldt bij passages waarvan de betekenis niet geheel duidelijk is (zie onder bij ‘getrouwheid’).

Bij **Getrouwheid** (punt 6) lezen we;

1. Van de site: “Een eerste uitgangspunt bij De Nieuwe Psalmberijming is Bijbelgetrouwheid. Dit betekent dat ernaar gestreefd wordt om in de berijmingen dezelfde boodschap en emotie weer te geven als in de onberijmde teksten, waarbij er voor een doeltaalgerichte aanpak gekozen is”.
2. ‘Dezelfde boodschap’ geeft al aan dat het niet gaat om ‘zo letterlijk mogelijk’ maar om weergeven wat er bedoeld is, én daarbij zoveel mogelijk de woorden en beelden uit de brontekst te gebruiken.
Hier blijkt dus weer: berijmen is altijd exegetiseren. Van belang is bij het weergeven van de ‘boodschap’ zich niet teveel te verwijderen van de letterlijke woorden van de brontekst. Denk hier aan kritiek die kwam op Psalm 2 waar “mijn zoon, vandaag heb ik je verwekt” werd weergegeven als “jou heb ik uitgekozen”. Qua inhoud klopt dit (het gaat volgens de commentaren om een Israëliische koning die gekroond werd en sinds dat moment ‘Gods zoon’ is), maar in de grondtekst staat “verwekt”. Dus niet vanwege interpretatie iets schrijven dat botst met wat er letterlijk staat. Hier speelde ook het 4e punt hieronder sterk mee, de messiaanse interpretatie.
3. Als soms de brontekst onhelder is, zal er een keuze moeten worden gemaakt wat de dichter volgens de berijmer wilde zeggen.

Als je niet weet wat je wilt zeggen, kun je het ook niet berijmen. Wel dient men erop te letten dat de gekozen interpretatie overeenkomt met minstens één Nederlandse Bijbelvertaling, om vervreemding bij de gebruikers te voorkomen.

4. Wat betreft Messiaanse interpretaties: het is goed te beseffen dat die er zijn, bv. bij bovengenoemde psalm en ook bij Psalm 45, 72 e.a. In het berijmen hoeven we ons er niet door te laten leiden. Maar voor het gebruik in de kerk is het sterk aan te raden om, indien mogelijk, zo te berijmen dat deze interpretatie niet bij voorbaat wordt uitgesloten.

De achilleshiel van de uitgangspunten voor DNP is de vrijheid die aan de dichter wordt gegeven om een eigen afweging te maken, indien Bijbelvertalingen verschillende vertaalkeuzes maken.

'Berijmen is altijd exegetiseren' wordt er terecht gezegd. De vraag dringt zich op: Is de ambachtelijkheid van de exegeet ondergeschikt aan die van de poëet? Of, om de klemmende vraag van dr. B. Wentzel in herinnering te roepen: 'Stijgt het lied uit boven de waarheid? Hebben dichters meer vrijheid dan exegeten? Zijn liedboeken de huidige confessie geworden?' (Grote Protestantse Katholieke Catechismus)

Toch heeft DNP in Ps.2:2 nog steeds (15-07-2016): *De HEER gaf Mij zijn goddelijke woord: 'Jij bent mijn Zoon; Jou heb ik uitgekozen. Licht het misschien aan mijn verkeerde 'exegese' van wat we lezen over de kritiek die kwam op Psalm 2, dat ik deze opmerking meen te mogen maken? (Zie onder 'Getrouwheid' punt 2, kleine letters).*

Ondertussen heb ik de indruk dat de criteria van de voornoemde prijsvraag-jury van het RD niet zoveel verschillen met die van DNP.

Overigens zal ik hier niet verder kritische kanttekeningen plaatsen bij de uitgangspunten en de psalmberijming van DNP. Dat laat ik aan anderen over. Daarbij wil ik wel opmerken dat ik hoop dat de kritiek opbouwend zal zijn, omdat enige zelfkritiek de gereformeerde gezindte niet zou misstaan als we letten op het gebrek aan inzet om te komen tot een betere en dus geheel nieuwe berijming van de psalmen.

Een enkeling pleit daar wel voor, berijmt zelfs een psalm om aan te geven hoe zo'n berijming er zo ongeveer zou moeten uitzien. Echter, de meesten spreken zich er niet over uit dat een betere psalmberijming echt nodig zou zijn, laat staan dat men zich er voor inzet middelen en wegen te zoeken om tot een nieuwe psalmberijming te komen.

Zeker, men wijst wel op diverse onjuistheden in de OB, maar daar blijft het bij.

Hoe gaan we om met de kritiek op de OB?

In het vorige hoofdstuk werden diverse kritische kanttekeningen geplaatst bij de OB ten aanzien van de bijbelgetrouwheid, het taalgebruik en de vele toevoegingen. De vraag is echter hoe we hiermee omgaan.

Opvallend is dat velen binnen de gereformeerde gezindte instemmen met de genoemde bezwaren tegen de OB. Zelfs onderschrijft men volmondig dat in deze berijming remonstrantse gedachten zitten. Maar wat doet men daarmee? Vaak niet meer dan zoals een predikant verwoordde:

"(...) niet alle coupletten uit de oude berijming zijn verantwoord; er zijn er ook die duidelijk remonstrantse invloed vertonen of het stempel dragen van de "brave hendriken-tijd" (zie bijv. Ps. 14 over het pad der deugd en het licht der rede). Die zingen we dus ook niet, evenmin als psalmen uit de nieuwe berijming die een duidelijke vervlaking betekenen. Je ziet: je kunt niet een bepaalde berijming heilig gaan verklaren.

Ik zou je willen vragen: ook al heb je zelf voorliefde voor de oude berijming (en die deel ik met je!), kijk altijd naar de inhoud van wat gezongen wordt." (Zie Refoweb 06-11-2006, Niet meezingen van psalmen uit de nieuwe berijming)

Dat we altijd moeten kijken naar de inhoud van wat gezongen wordt, is juist. De schrijver doelt hier op het verschil tussen de berijming van 1773 en die van 1967. Hij erkent dus impliciet dat de laatste berijming soms beter is, maar pleit er ondertussen niet voor dat een geheel nieuwe psalmberijming eigenlijk noodzakelijk zou zijn!

We zouden hierbij allereerst de vraag kunnen stellen: Wat wordt bedoeld met 'voorliefde'? Kunnen we ook *uitleggen* waarom we een voorliefde hebben voor de OB? Benoem dat eens! Of gaat het inderdaad slechts om een kwestie van smaak, zoals het spreekwoord zegt: "Over smaak valt niet te twisten".

Zou het niet zo kunnen zijn dat bij de beoordeling van psalmberijmingen juist het verschil in smaak vaak de oorzaak is van veel twist rond psalmberijmingen? Smaak is subjectief. Maar als het gaat over geestelijke zaken, dan moeten we waken voor subjectivisme, waarbij de persoonlijke opvatting of beleving de maatstaf wordt en waarbij de objectieve maatstaf van Gods Woord er minder toe doet.

Mogelijk hebben we hier ook te maken met wat werd gezegd onder het kopje 'Psychologisch inzicht': iets wat diep in het geheugen is ingesleten kun je niet zomaar vervangen.

We zullen echter inderdaad altijd moeten kijken "naar de inhoud van wat gezongen wordt." Maar is dan de oplossing dat we dan bijvoorbeeld Ps.14 maar niet laten zingen vanwege de onschriftuurlijke inhoud? Nu noemt de predikant Ps.14 slechts als een *voorbeeld* van wat eigenlijk niet gezongen kan worden. Terecht, want er zijn veel meer psalmen die een remonstrantse invloed laten zien!

Bovendien, doen al de andere argumenten die wijzen op het oude taalkleed van de OB er dan helemaal niet meer toe? Alsof de Geest het niet zou willen dat we psalmen zingen in de taal waarin we geboren zijn!

We zeggen het als predikanten weleens: 'Wat we voor de HEERE doen, kan niet goed genoeg zijn'. Maar als het om de psalmberijming gaat, dan moet de HEERE het er blijkbaar maar mee doen!

Het is terecht dat de Herziene Statenvertaling er is gekomen

Het is de roeping van de kerk om ervoor te zorgen dat de Bijbel voor ieder volk toegankelijk wordt in eigen taal, de taal 'waarin men geboren is' (Hand. 2). De Geest wil ons bereiken in wat ons zo eigen is - de taal - dat we daarmee kunnen communiceren en onze diepste gevoelens en ervaringen daarmee kunnen uitdrukken. Daarom mag de taal niet bij voorbaat al een barrière vormen voor dat werk van de Geest, waarbij Hij het heil in Christus wil uitwerken in het hart en leven van mensen.

Helaas wordt door velen binnen de gereformeerde gezindte de schijn gewekt dat de Statenvertaling voor haar een soort protestantse Vulgaat is geworden.

Is het teveel gezegd wanneer wij stellen dat we de Geest bedroeven, indien wij er niet zorg voor dragen dat de Bijbel in verstaanbare taal wordt vertaald?

Wordt het niet hoogtijd dat de Gereformeerde Bijbelstichting (GBS) haar eerste doestelling bijstelt?

De doelstellingen van de GBS zijn namelijk:

Ten eerste richt zij zich op het behoud van de Bijbel in de Statenvertaling.

Ten tweede draagt zij bij aan het verspreiden van Bijbels in andere talen in betrouwbare vertalingen.

Bij *ten tweede* zou de vraag gesteld kunnen worden: Wie controleert of die vertalingen wel betrouwbaar zijn?

Moeten vertalers soms ook eerst bij de volken/stammen op zoek gaan naar de taal die men sprak in de 17de eeuw?

Op de website 'Bijbel en Geloof' wordt de Herziene Statenvertaling besproken: "Ondertussen hebben we voorbeelden genoeg gezien, om te beweren dat de HSV geen Statenvertaling is (...). Een restauratie van de Statenvertaling is het allerminst! Het is eerder een afbraak van de Statenvertaling! En dan wel op een geraffineerde manier. Onder "vroom taalgebruik" wordt mensen alsnog Gods Woord afgepakt! Een passender naam voor de HSV zou zijn: een **Heel Subtiel Versie**."

Heel triest als je op die manier polemiseert.

De schrijver heeft wel een puntje als het gaat om de benaming 'Herziene Statenvertaling, omdat dit inderdaad wel enigszins lijkt op de wijze waarop Revius en Trommius indertijd hun berijming promootten door respectievelijk te spreken van *goede verbetering* of *zachte verbetering* van de psalmberijming van Datheen. Men moet er echter ook weer niet een al te groot punt van maken, omdat de stichting van de HSV daarmee wilde uitdrukken dat zij met haar vertaling in de lijn van de uitgangspunten van Statenvertalers heeft gewerkt.

De HSV vraagt om een vervanging van de OB

Doordat de HSV o.a. wat betreft het taalgebruik een grote verbetering is ten opzichte van de taal van de Statenvertaling, vraagt dit ook om een andere psalmberijming.

a. *wat in de HSV is verbeterd, blijft immers fout staan in de OB*

In het voorafgaande werd erop gewezen dat de Bijbelgetrouwheid en het taalgebruik van de OB veel te wensen over laat.

Hoe is het aannemelijk te maken dat we een berijming hebben die qua taal overeenstemt met de Statenvertaling, terwijl we een vertaling hebben die qua taal veel beter aansluit bij het huidige Nederlands? Wat in de HSV terecht is veranderd, werkt niet door in de berijming. Wat als niet goed Nederlands werd geduid, wordt door ons met de OB nog steeds gezongen.

Jacob Revius, naar wie soms een reformatorische school is vernoemd, toont meer nuchterheid en daadkracht dan menig reformatorisch christen in onze tijd. Als hij in 1640 met zijn psalmberijming komt, begint hij zijn voorrede zo: "Dat de nieuwe oversettinge des Nederduytschen Bybels, met een goede verbeteringe der Psalmen, diemen inde kercke gewoon is te singen, behoorde gevolgt te worden, is het eendrachtich gevoelen van alle verstandige." Revius is zelf betrokken geweest bij de Statenvertaling van 1637.

Maar nu die af is en gebruikt wordt in de kerk, komt het verschil met de psalmberijming die gebruikt wordt duidelijk naar voren.

b. *geen verklarende woordenlijst*

Wie de kloof in verstaanbaarheid tussen de taal van de OB en de taal die wij nu spreken wil oplossen door een verklarende woordenlijst uit te geven van de moeilijke woorden en uitdrukkingen in de OB, wekt daarmee de indruk dat hij de OB als een canonieke psalmberijming ziet.

Zo L. M. P. Scholten met zijn 'Moeilijke woorden in de psalmen'.

Zorg voor een berijming die meteen al qua taalkleed toegankelijk is. In een zeer zeldzaam geval kan men achter een woord of uitdrukking een noot plaatsen die verwijst naar een verklaring daarvan in kleine letters, onderaan de bladzijde.

c. *geen restauratie van de OB, maar een nieuwe psalmberijming*

Wanneer we ervoor pleiten om de OB te restaureren dan geven we daarmee eigenlijk aan dat deze voor ons toch wel een zekere canonieke waarde heeft. Overigens, riekt deze hang naar een restauratie van de OB niet naar nostalgie?

Wie meent de OB te kunnen restaureren m.b.v. de Herziene Statenvertaling strooit niet alleen zichzelf maar ook anderen zand in de ogen. Wie namelijk wat woorden of zinsconstructies wil veranderen komt in de meeste gevallen in de problemen met rijm, woordaccenten en ritme.

Jezus heeft erop gewezen dat een oud kleed onherroepelijk scheurt als je er een nieuwe lap op zet. Hetzelfde gebeurt als we lapjes van een nieuw taalkleed op een oud taalkleed zetten!

d. geen psalmen in tweevoud

Het nadeel hiervan is dat men zich een bepaalde berijming veel minder eigen maakt, in het geval dat afwisselend uit de ene of de andere berijming wordt gezongen, naargelang de keuze van de voorganger.

Tegelijk wijst 'psalmen in tweevoud' op een verlegenheid: er is blijkbaar geen goede uniforme berijming voorhanden. Of het kan wijzen op een mentaliteit van 'elk wat wils'.

Aanzet tot een nieuwe psalmberijming. Wiens taak is dat?

Toen kerk en staat nog één waren werd de aanzet tot een nieuwe psalmberijming door de overheid gegeven. Dankzij haar initiatief kwam het in 1773 tot wat we nu de OB noemen. Ondertussen zijn bij ons kerk en staat al eeuwen gescheiden. Dit betekent dat de kerk bijvoorbeeld wat betreft de psalmberijming er zelf verantwoordelijk voor is of er wel of niet een andere psalmberijming moet komen. Het probleem is echter dat er nu niet één kerkverband is, maar dat er vele kerkenverbanden zijn.

Samenwerking tussen alle kerkenverbanden m.b.t. een psalmberijming is niet meer mogelijk. We gaan hier niet een uitgebreide historische beschrijving geven van de diverse bundels die samenwerkende kerken hebben uitgegeven, meestal door aan een interkerkelijke redactie/stichting daartoe de opdracht te geven; zoals de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied.

Het 'Liedboek voor de Kerken' werd voor het eerst uitgebracht in 1973. Deelnemers waren: De Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Evangelisch-Lutherse Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Nederlands Hervormde Kerk, de Remonstrantse Broederschap.

In 2013 verscheen het nieuwe Liedboek, met als ondertitel: Zingen en bidden in huis en kerk.

Het aantal deelnemende kerken werd door de jaren heen uitgebreid met (achter de kerk staat het jaartal van toetreding): de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB (?), de Nederlands Gereformeerde Kerken (2008), de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt 2008), De Verenigde Protestantse Kerk in België (2009) en de Evangelisch-Lutherse Kerk in België (2011).

De Gereformeerde Kerken in Nederland en de Nederlands Hervormde Kerk deden vanaf het begin al mee, maar na de samenvoeging van beide kerkverbanden in 2004 onder de naam: De Protestantse Kerk in Nederland.

De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt hebben een eigen 'Gereformeerd Kerkboek' uitgegeven (een proeve in 1978 en een definitieve en uitgebreide in 1986). Dat zij zich in 2008 aansloten bij de *Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied* zal wellicht hiermee samenhangen dat men de gedachte van alleen 'de ware kerk' te zijn heeft losgelaten.

Het initiatief zal in de huidige situatie genomen moeten worden door de kerken binnen de gereformeerde gezindte. (Zie verder onder 'Wat betreft de psalmberijming', punt 7)

Samenvattende opmerkingen. Aanvullingen en aanbevelingen

Algemeen

1. Binnen de bandbreedte van de gereformeerde gezindte is een wezenlijke bezinning over de eredienst - in het bijzonder over psalmberijming en gezangen – een zwakke plek. Slechts een smaldeel wil deze bezinning aangaan, maar dat stuit al gauw op verzet en weerbarstigheid.
2. We zullen ons telkens de vraag moeten stellen in hoeverre onze godsdienst meer ogendienst is, dan dat ons werkelijk voor ogen staat God te dienen. Willen we mensen behagen of willen we doen wat welbehaaglijk is voor God?
3. We moeten telkens goed onderscheiden tussen Traditie (de overlevering door profeten en apostelen; de Heilige Schrift) en traditie (kerkelijke gewoonten en gebruiken). Van de laatste moet gezegd worden: "We mogen deze traditie, hoezeer we er ook mee vertrouwd en aan gehecht kunnen zijn, nooit verzelfstandigen. We moeten van de stroom van de traditie altijd weer terug naar de bron, die ook de norm is: de Heilige Schrift. Deze tradities worden gevaarlijk, wanneer ze van vormen in normen veranderen". (Beknopte Gereformeerde Dogmatiek, dr. J. van Genderen en dr. W. H. Velema, 1992, 109)

Wat betreft de psalmberijming

1. Vaak wordt gezegd dat we alleen de psalmen behoren te zingen, omdat we dan Gods eigen Woord zingen. Dit is niet juist. We zingen een *berijming* van de psalmen. Tussen de onberijmde tekst van de psalmen en de berijmde tekst mogen we niet zomaar een is-gelijk-teken zetten.
2. Na de verschijning van de HSV had de Gereformeerde Bond er goed aan gedaan meteen het initiatief te nemen om tot een geheel nieuwe psalmberijming te komen.

Terecht heeft Jacob Revisus het indertijd wel ingezien dat bij een nieuwe vertaling (de Statenvertaling) ook een nieuwe psalmberijming dient te komen. Zoals we zagen, zegt het hoofdbestuur van de GB dat het vervaardigen van een nieuwe psalmberijming de taak is van de kerk en van de ambtelijke vergaderingen en niet van de GB (Jaarverslag van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond 1 mei 2013 tot 1 mei 2014). Nogmaals, het is niet in te zien waarom de GB de vervaardiging van een andere Bijbelvertaling (de HSV) dan wel tot haar taak zag!

Overigens heeft o.a. ook de CGK verzuimd om daartoe een initiatief te nemen. Op de website van de CGK lezen we dat de deputaten eredienst zich o.a. bezighouden met 'het zingen van Psalmen door jongeren'. (Ook al weer zo'n vage omschrijving, die aanleiding geeft om aan heel wat onderwerpen te denken; dat kan gaan van *Sela* tot de vraag of een *nieuwe psalmberijming* nodig is). Op de synodetafel van 2016 zal best wel een gedegen studie over dergelijke zaken liggen. Mogelijk zelfs de suggestie dat een nieuwe

psalmberijming nodig zou zijn. Echter, onze kerken laten hiermee zien dat zij helaas 'de tijden en gelegenheden' niet overzien. De laatste decennia zijn we in menig opzicht steeds achter de feiten aangelopen.

Eind vorige eeuw pleitte ik bijv. al voor een formulier voor de openbare geloofsbelijdenis. De reactie van deputaten erediens was dat zij daartoe geen opdracht van de synode hadden gekregen. Een dergelijke passieve houding lijkt haast exemplarisch te zijn voor onze kerken. Pas in 2014 werd alsnog door de synode van de CGK een formulier voor de openbare geloofsbelijdenis aanvaard.

3. Het ligt voor de hand om vooralsnog de tekst van de HSV als uitgangspunt te nemen voor de psalmberijming. Dit betekent echter niet dat de HSV slaafs wordt gevolgd, omdat uiteindelijk de Hebreeuwse tekst de basis zal moeten zijn.

Wie zich met het berijmen van psalmen bezighoudt, ontdekt dat in de HSV vertaalfouten zijn gemaakt. In Psalm 139:8 bijvoorbeeld is het woord לִיָּאֵל (sjeol), gelet op het verband, zondermeer verkeerd vertaald met 'hel'.

4. Het berijmen van psalmen heeft altijd te maken met exegese/verklaring. Psalmberijmers moeten zich ervan bewust zijn dat zij bescheiden behoren te zijn door niet eigenmachtig te willen bepalen welke exegese de juiste is.
5. Een psalm berijmen is moeilijker dan een geestelijk lied (gezing) maken.

Wie een psalm berijmt, heeft te maken met een vaststaande tekst (de onberijmde psalmttekst) en met een vaststaande melodie (de Geneefse psalmmelodie).

Bij het maken van een geestelijk lied is de dichter niet gebonden aan een vaststaande tekst, al zal het natuurlijk wel in overeenstemming met Schrift en belijdenis moeten zijn. Verder kan de dichter zelf een passende melodie uitzoeken. Dit tezamen betekent dat hij als dichter minder gebonden is en meer ruimte heeft voor poëtische expressie.

Het moet gezegd worden dat de dichterlijke kwaliteit van DNP over het algemeen van een hoog niveau is.

In 2015 heb ik telefonisch contact gehad met de heer J. P. Kuijper. Allereerst sprak ik mijn waardering uit met het oog op de grote ambachtelijkheid die hij bezit m.b.t. het berijmen van psalmen.

We spraken over diverse zaken, zoals de wijze waarop je als dichter zou moeten omgaan met de diversiteit van het Hebreeuwse parallelisme. Het kwam mij voor dat je bij het parallelisme in Psalm 1 de progressie behoort te honoreren, zodat het *wandelen*, *staan* en *zitten* in de berijming dient door te klinken.

Bovendien leek het mij juist dat je als dichter ook gebruik maakt van de deskundigheid van hebraïci. "Overschat je jezelf niet als je meent dat je zelf wel kunt bepalen wat in moeilijke gevallen de juiste exegese is?" Dat later op de website toch ineens werd opgemerkt dat men uiteindelijk van de Hebreeuwse tekst uitgaat, doet vermoeden dat Kuijper die geen Hebreeuws kent, gebruik maakt van de deskundigheid van anderen. Dan is het wel verwonderlijk dat we bij **Getrouwheid** (punt 6, 3) nog steeds lezen: "Als soms de brontekst onhelder is, zal er een keuze moeten worden gemaakt wat de dichter volgens de berijmer wilde zeggen."

Tenslotte heb ik hem gefeliciteerd met het feit dat hij door een commissie wordt gesteund. Bovendien deelde ik Kuijper mee dat ik nu zelf met het berijmen van psalmen zou stoppen, omdat ik niet met hem wilde concurreren, en dat mede omdat ik van mening ben dat hij meer gaven heeft dan ik als het gaat om het berijmen van psalmen.

6. De GB had er goed aan gedaan om in een zeer vroeg stadium contact op te nemen met de 'Stichting Dicht bij de Bijbel' om samen te werken met het oog op de verschijning van een nieuwe psalmberijming. Dit had in ieder geval met het oog op punt 3 en 4 voor beide partijen verhelderend en leerzaam kunnen zijn.
7. Een interkerkelijk commissie zou moeten worden samengesteld, waarin zitting hebben: dichters, neerlandici, theologen (predikanten en hebraïsten) en musicologen. Het lijkt mij vanzelfsprekend dat de 'Stichting Dicht bij de Bijbel' alsnog wordt benaderd om te participeren in deze commissie.

Een kerkverband dat niet de intentie uitspreekt dat er een nieuwe psalmberijming dient te komen, kan mijns inziens geen zitting hebben in deze commissie, al kan men wel van de deskundigheid en het advies van individuele personen gebruik maken.

8. Het voordeel van een commissie is dat dichters hun werk kritisch laten beoordelen en zo nog wijzigingen kunnen aanbrengen. Zonder een commissie die samen met dichters in gesprek gaat, worden bepaalde berijmingen of terzijde geschoven of ondanks bepaalde bezwaren toch maar geaccepteerd.
9. Gezien de huidige kerkelijke situatie zullen er ongetwijfeld zijn die zich afvragen of het samenstellen van een commissie, zoals aangegeven in punt 7, nog gerealiseerd kan worden. Niettemin is het de zaak waard om daartoe een poging te doen. Het initiatief zal van een kerkenraad of van gezamenlijke kerkenraden binnen de gereformeerde gezindte moeten uitgaan. Om kerkenraden te bewegen tot het nemen van een initiatief zullen individuele leden het voortouw moeten nemen.

In een interview zegt een predikant van de CGK: "De Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) hebben zich nooit op één berijming willen vastpinnen" (...) "Toen de berijming van 1967 net uit was, kwam op de synode van Rotterdam de vraag aan de orde of deze niet getoetst moest worden. De uitslag was dat elke plaatselijke gemeente vrij is een berijming te gebruiken, als ze dat maar met wijsheid doet. De berijming van 1773 was immers ook nooit doorgevlod." "

De consequentie is, (...) dat je in CGK-gemeenten in theorie de oude en de nieuwe berijming, de psalmen van ds. Meeuse, de herziening van dr. Hofman en psalmen van Sela kunt tegenkomen. „Waarbij wel duidelijk moet zijn dat een predikant niet op eigen houtje nieuwe psalmen kan invoeren. Hij heeft niet het recht de liturgie te bepalen. Dat doet de kerkenraad.”

Er zit een risico aan de ruimte die de CGK bieden, erkent hij. „Hoewel dat ook weer niet groot is. Het gaat om een berijming van psalmen. De kans op dwaling is dan niet zo groot.” De Psalmen voor Nu, waarbij de psalmen op popmuziek worden gezongen, zouden in principe ook binnen de CGK gebruikt kunnen worden. „Maar die kans acht ik niet groot. In de gemeenten waar ik kom hecht men aan de Geneefse melodieën.”

De predikant spreekt van 'een brevet van onvermogen' als het gaat om de grote diversiteit die er op het gebied van het psalmzingen is. „Het is lastig en ook een beetje verdrietig. Op zondagsscholen worden psalmversjes aangeleerd, maar op kinderbijeenkomsten

vanuit verschillende kerken kunnen kinderen nauwelijks nog uit het hoofd meezingen. Ik vrees echter dat dit tij niet te keren is." ('Uit welke berijming zingen we zondag?' Gepubliceerd op: 31 maart 2016 in het Reformatorisch Dagblad, tekst Jaco van der Knijff)

Brevet van onvermogen

De oorzaak ligt m.i. in het gebrek aan goed leidinggeven door de synode van de CGK. Zoals de overheid steeds meer taken overdraagt aan gemeenten, zo doet deze synode. Met alle gevolgen van dien. Vele kerkenraden blijken in toenemende mate minder inzicht te hebben in geestelijke zaken, waardoor het leidinggeven sensitief-pragmatisch wordt; niet doordacht, maar gevoelsmatig en weinig belijnd. Als de vrijheid van de plaatselijke gemeente *het* adagium van de CGK is geworden, dan komen we als synodale kerken zondermeer terecht in independentistisch en congregationalistisch vaarwater. En verder, als er geen versjes vanuit dezelfde psalmberijming meer worden geleerd, dan verdwijnt op diverse regionale en landelijke kerkelijke bijeenkomsten het gevoel van eenheid. Dat is erg verdrietig. En stellen we ons ook eens voor wat dit betekent voor de programmamakers van 'Nederland Zingt'. Moeten zij nog meer gaan switchen tussen de ene en de andere psalmberijming?

Wie spreekt over 'een brevet van onvermogen' heeft de akte van onbekwaamheid eigenlijk al ondertekend en spreekt daarmee kennelijk uit dat het tij niet meer is te keren.

4. Gezangen.

Koekoeksang

Wie op internet nagaat waarom het zingen van gezangen in de eredienst beslist geen aanbeveling zou verdienen, ontdekt dat het koor van tegenstanders vrij eenstemmig is. Helaas zingt men altijd hetzelfde liedje: de koekoeksang; het gaat om een eindeloze herhaling van argumenten, die ondertussen niet zuiver blijken te zijn.

Onhoudbare argumenten

Tegen het zingen van gezangen in de eredienst worden niet zelden de volgende onhoudbare argumenten aangevoerd.

1. *Met de psalmen zingen we Gods eigen Woord*

We kunnen niet genoeg onderstrepen dat dit niet juist is. We zingen een *berijming* van de psalmen. Tussen de onberijmde tekst van de psalmen en de berijmde tekst mogen we niet zomaar een is-gelijk-teken zetten, terwijl het berijmen van psalmen altijd te maken heeft met exegese/verklaring; psalmberijmers mogen niet eigenmachtig bepalen welke exegese de juiste is.

2. *De Bijbel gebiedt het zingen van gezangen niet*

Dit argument komen we sinds 1980 in diverse bewoordingen herhaaldelijk tegen in de acta van de generale synode van de CGK. We willen dan in de Schrift een duidelijk gebod vinden met betrekking tot het zingen van gezangen. Als we dat letterlijk zouden tegenkomen, dan zouden we ons daarnaar richten. Een dergelijke benadering riekt echter naar biblicisme. Er zijn namelijk diverse zaken die we belijden, terwijl daarvoor geen direct gebod of verbod in de Bijbel te vinden is.

Om een voorbeeld te noemen. Nergens in de Bijbel komen we een gebod tegen dat kleine kinderen behoren gedoopt te worden. Toch dopen wij onze kinderen, omdat we in de Bijbel diverse lijnen tegenkomen die erop wijzen dat ze behoren gedoopt te worden.

Zo is het ook met de kwestie van de gezangen. We zullen straks Bijbelse lijnen laten zien waaruit we kunnen opmaken dat voor de christelijke gemeente het zingen van gezangen eigenlijk een vanzelfsprekende zaak dient te zijn. De vraag is niet *of* gezangen wel gezongen mogen worden, maar *welke* gezangen er gezongen mogen worden.

Overigens luidt het volledige argument in de voornoemde acta: **De Bijbel gebiedt het zingen van gezangen niet, maar verbiedt het ook niet.** Met het laatste wil men dan aangeven dat gemeenten de vrijheid behoren te hebben om wel gezangen te zingen. Hierbij moet echter wel bedacht worden dat de kerk er dan niettemin verantwoordelijk voor blijft erop toe te zien welke gezangen gezongen worden; ze behoren in overstemming met Schrift en belijdenis te zijn. Dat behoren de gezamenlijke kerken synodaal vast te stellen!

Nu zouden we de kwestie van het wel of niet mogen zingen van gezangen kunnen gaan rangschikken onder de categorie *adiaphora*, de middelmatige dingen waarin je elkaar als kerken vrij moet laten. Toch ligt dit minder eenvoudig dan soms wordt gedacht. We kunnen van sommige zaken ook te gemakkelijk zeggen dat ze in de sfeer van de christelijke vrijheid liggen. In het geval van de gezangen moet echter gezegd worden dat het gaat het om een zaak die niet tot de 'middelmatige' dingen gerekend kan worden. Terecht bracht het deputaatschap voor het onderzoek naar het kerkelijk lied (CGK) naar voren dat in de reactie uit de kerken ook wordt benadrukt dat de zaak van de Schriftuurlijke liederen naast de Psalmen "niet tot de 'middelmatige' dingen gerekend kan worden, en dat naar de eis van de heilige Schrift de eenheid in de waarheid gezocht en betracht dient te worden". (Zie Acta generale synode CGK 1983, 38, derde alinea)

3. *Door gezangen komen dwalingen in de kerk.*

Deze gedachte komen we zelfs tegen in de acta van de synode van de CGK.

Zie acta 1983 synode CGK, 62 onder 'van oordeel' 3e. De synode is van oordeel dat aan de roeping tot het bewaren van het Woord van God op de meest strikte wijze gestalte gegeven moet worden, "zo worden in ieder geval niet via het zingen van liederen die geen berijmde Schriftgedeelten zijn, dwalingen verbreid". Echter, als er inderdaad via het zingen van deze liederen dwalingen worden verbreid in de kerken, dan heeft de CGK verzuimd om deze liederen te toetsen alvorens ze vrij te geven voor gebruik in de kerken!

Opmerkelijk is evenwel, ook al staan er in de OB (remonstrantse) dwalingen, toch hebben deze echter geen aanwijsbare invloed gehad op de leer en prediking binnen de reformatorische kerken. We zouden hier kunnen spreken van een zeer gelukkige inconsequentie, omdat normaal gesproken de liederen die gezongen worden binnen een kerkverband ons iets laten zien van de theologische gedachten die daar leven.

Hoewel deze theologische gedachten niet door iedereen worden aangehangen, worden deze kennelijk wel gedoogd, zij het met tegenzin omdat men nu eenmaal tot een kerkverband behoort (bijv. de PKN), waarin meer pluriformiteit in de leer mogelijk is dan men lief is. Dat laatste laat men dan uitkomen door bepaalde liederen niet te laten zingen, zoals bijvoorbeeld bij gemeenten die zich rekenen tot Gereformeerde Bond. Datzelfde verschijnsel zien we bij gemeenten die zich (evenals de Gereformeerde Bond) rekenen tot de gereformeerde gezindte waar men de psalmen die een remonstrantse invloed verraden niet laat zingen.

We moeten juist voorkomen dat dwalingen in een kerkelijke liedbundel komen. Dat doen we door het aanbod van gezangen te keuren voordat ze worden opgenomen in een bundel. Op die manier voorkomen we dat er een bundel komt met gezangen waarin dwalingen staan.

Dit betekent mijns inziens dat het Liedboek niet als liedbundel op de kerkbank behoort te liggen bij gemeenten binnen de gereformeerde gezindte, aangezien het Liedboek meer een bloemlezing is van wat er zoal binnen de rooms-katholieke en protestantse traditie werd/wordt gezongen, dan dat het een verantwoorde liedbundel genoemd kan worden voor de gereformeerde gezindte. Krijgt het Liedboek op die manier niet de status van een confessie? In ieder geval is deze bundel nogal eens in strijd met Gods Woord en onze belijdenisgeschriften.

Zie bijvoorbeeld het lied over Sinterklaas! Liedboek 745 ('Uit de schemer van de tijden'; we drukken slechts drie verzen af; zie eventueel ook lied 744: *Sint Maarten, strijdbaar man* (hij wordt bezongen als een *goedheiligman*))

1. Uit de schemer van de tijden
doemt een oergestalte op,
met legenden, staf en mijter,
beeld van het erbarmen Gods.
Nicolaoos, zegevieren
zal het recht voor heel het volk,
sta ons bij nu wij hier bidden,
wees van onze woorden tolk.

3. Sint Niklaas, die weet wat recht is
en wat slecht is ondervangt,
vrijgekocht heeft hij drie dochters
van een redeloze man.
Driemaal werpt hij gulden klompjes
door het venster aan de straat,
driemaal ziet een dochter toekomst,
wordt een vrouw, krijgt nieuwe staat.

5. Al wie varen op het water,
zelfs de scheepslui op de wal,
mogen om Sint Niklaas vragen,
want hij kent zijn makkers wel.
Op de zeen, woedend, ziedend,
in de stilte voor de storm,
in gebed of in verstrooiing,
Nicolaoos, pleit voor ons.

4. Calvijn was eigenlijk tegen gezangen.

Dit is pertinent onjuist. Er staan zelfs enkele gezangen in het Geneefse Psalter.

Calvijn vond wel dat het primaat bij de psalmen moest liggen.

Bovendien zijn sommige psalmen in de OB wel zo vrij berijmd dat het meer gezangen zijn geworden.

De kerk zal in haar lied ook recht willen doen aan de voortgang van de heilsgeschiedenis.

1. Niet alleen Gods daden in het OT bezingen, maar ook die in het NT

In het OT horen we telkens weer de oproep om de daden van de HEERE te gedenken. Gods volk geeft daar in het geloof gehoor aan: *Wij zullen de daden van de HEERE gedenken, ja, ik zal gedenken aan Uw wonderen van oudsher* (Ps.77:12).

Bij de nieuwe daden van de HEERE past ook een nieuw lied: *Zing de HEERE een nieuw lied, want Hij heeft wonderen gedaan. Zijn rechterhand en Zijn heilige arm hebben Hem heil gebracht* (Ps.98:1).

Zal de gemeente van het NT in haar lied dan niet Gods heilsdaden in Jezus Christus mogen bezingen? (vgl. Openb. 5:9v, en andere NT-ische hymnen zoals Fil.2:5-11 en 1Tim.3:16)

Vele studies zijn gemaakt over de vraag welke liederen in de christelijke kerk gedurende de eerste eeuwen gezongen zijn. De meningen daarover zijn zo divers dat daarop geen eenduidig antwoord is te geven. We komen wel Schriftgedeelten tegen die gezien kunnen worden als aanzetten tot het hymnisch vertolken van de nieuwe heilshistorische situatie die gegeven is met de komst en het werk van Jezus Christus. Stellig mogen we hierin voor de christelijke gemeente een aanwijzing zien van de Geest om van de nieuwe in Christus gegeven heilsweldaden ook te getuigen in haar lied. (Zie verder punt 6)

2. Het perfectum profeticum en de NT-ische vervulling

Hier valt ook te wijzen op het zogenaamde *perfectum profeticum*. Daarmee wordt bedoeld dat de OT-ische profeten vaak zo over toekomstige gebeurtenissen profeteerden alsof die al hadden plaatsgevonden. Zie bijvoorbeeld Jes. 53 over de Knecht des HEEREN, dat ziet op Jezus Christus, met o.a. de bekende woorden: *Als een lam werd Hij ter slachting geleid; als een schaap dat stom is voor het aangezicht van zijn scheerders, zo deed Hij Zijn mond niet open* (vs.7).

Tegelijk zegt de apostel Petrus van de OT-ische profeten, dat "zij onderzochten op welke en wat voor tijd de Geest van Christus, Die in hen was, doelde, toen Hij tevoren getuigde van het lijden dat op Christus komen zou, en ook van de heerlijkheid daarna." (1Petr.1:11)

Zullen wij dan mogen zwijgen in ons lied over Jezus Christus van wie wij weten dat Hij het eens en voor altijd geslachte Lam is? De kamerling las Jes.53 en Filippus verkondigt hem vanuit dat Schriftgedeelte *Jezus*. Jes.61 spreekt over het komende jubeljaar van de verlossing, dat begint met de woorden: *De Geest van de Heere HEERE is op Mij, enz.* Jezus leest dit voor in de synagoge van Nazareth en zegt dan: *Heden is deze*

Schrift in uw oren in vervulling gegaan (Luk.4:21): De Geest rust op Jezus en in Hem is het jubeljaar van de verlossing aangebroken! Zouden wij dan in ons lied niet mogen jubelen over Hem?

Het is goed hierbij in te gaan op de veelgehoorde bewering dat wanneer de NT-ische gemeente enkel de psalmen zingt, zij daarmee toch het volle heil van God in Christus bezingt, omdat in Christus de psalmen vervuld zijn; zij zou daarmee niet de NT-ische heilsopenbaring veronachtzamen.

In de Acta van de synode van de CGK 1983, 62, lezen we onder 'van oordeel' punt 4 dat gezegd kan worden "dat, wanneer de gemeente de oudtestamentische Psalmen zingt, zij daarin ook bezingt het volle heil van God in Christus, in Wie immers ook de Psalmen hun vervulling hebben gevonden, en daarmee de nieuwtestamentische heilsopenbaring niet wordt veronachtzaamd".

Allereerst dient opgemerkt te worden dat we het dan voornamelijk hebben over de zogeheten Messiaanse psalmen (2, 8, 16, 22, 34, 35, 40, 41, 45, 68, 69, 72, 109, 110, 118). Daarvan zouden we dus in elke eredienst wel een paar moeten zingen, willen we als christelijke gemeente christologisch zingen. Echter, vaak haast men zich om erop te wijzen dat we ook nog de 'enige gezangen' hebben. Alsof we met dit alles tezamen een wel erg ruim aanbod van psalmen en liederen hebben om het volle heil in Christus te bezingen. Overigens, we zullen m.i. onderscheid behoren te maken tussen de *profetie* van het volle heil in Christus en de *vervulling* daarvan.

Ondanks het feit dat de profeten over het Messiaanse heil spraken alsof het al een feit was (*perfectum profeticum*), toch beseften zij terdege dat de vervulling in de toekomst lag (1Petr.1:11!). Door het geloof mochten de profeten en de gelovigen, die leefden in de oudtestamentische bedeling, zich de beloften aangaande het heil dat God in de komende Messias zou bereiden al toe-eigenen.

Wij echter mogen weten dat de Messias gekomen is en terugzien op de geboorte, het lijden en sterven, de begrafenissen, opstanding en hemelvaart van Jezus Christus en de uitstorting van Zijn Geest. Zouden wij dan nalaten te zingen over Jezus? Over Hem zei Petrus het op de pinksterdag immers: *En de zaligheid is in geen ander, want er is onder de hemel geen andere Naam onder de mensen gegeven waardoor wij zalig moeten worden* (Hand.4:12).

We mogen zingen van Jezus Christus die alles heeft volbracht en die ook weerkomt. We zien door het geloof ook vooruit. "Daarom verwachten wij die grote dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de beloften Gods, in Jezus Christus onze Heere." (NGB art.37 slot)

3. De rijkere openbaring van God over Zichzelf: de drie-eenheid

Terecht zegt art.9 NGB: *Wat voor ons wat duister is in het OT wordt ons duidelijker verklaard in het NT.* De ene God openbaart zich aan ons als Vader, Zoon en Heilige Geest. Wat een verrijking geeft dat voor ons m.b.t. prediking, gebed en lied. In dat alles mogen wij onze God in zijn onderscheiden Personen kennen, eren en aanbidden. Het geeft een verrijking voor ons geloofsleven; met name wat betreft onze geloofsgroei, levensheiliging en levensverwachting.

Tevens geeft het ons de mogelijkheid om bepaalde dwalingen beter te onderkennen. Denk bijvoorbeeld aan het patripassionisme of theopaschitisme, dat leert dat God de Vader heeft geleden i.p.v. Gods Zoon als mens. In een bekend lied van Loek van der Leeden, door veel koren gezongen, komt deze dwaling naar voren:

*Onze Vader, die ons geeft daag'lijks brood
en zelfs voor ons stierf de bittere dood.*

Niet God de Vader stierf de bittere dood, maar Gods Zoon als mens!

4. Overeenstemming tussen preek en liederen

Wanneer wordt gepreekt uit het OT behoort de lijn doorgetrokken te worden naar het NT. Het is vanzelfsprekend dat dit ook gebeurt t.a.v. het lied. Het is niet te verdedigen waarom in de preek wel een gezang aangehaald mag worden, terwijl het niet door de gemeente gezongen mag worden.

Wie vanuit de OT-ische offerdienst of vanuit Jes.53 (het Lam dat ter slachting werd geleid) de lijn uiteraard terecht doortrekt naar Jezus Christus als het Lam van God, kan als antwoord op de preek niet volstaan met het zingen van Ps.118:13, *Bindt d' offerdieren dan met touwen tot aan de hoornen van 't altaar.*

De psalmberijming van 1967 werd indertijd door een groot deel van de gereformeerde gezindte afgewezen, omdat deze o.a. te weinig christologisch werd bevonden. Dus we willen wel graag de Christus bezingen! Dat hoeven christenen niet alleen te doen in de windselen van de oudtestamentische profetie, maar dat mogen zij onomwonden doen in het licht van de nieuwtestamentische vervulling en verwachting: Jezus is de Christus!

5. Analogiebewijs

De bewering dat we geen gezangen behoren te zingen, omdat we aan de psalmen genoeg hebben, is niet vol te houden. Immers, dan kunnen we ook zeggen dat we geen belijdenisgeschriften nodig hebben, omdat we aan de Bijbel genoeg hebben. We spreken zelfs over de catechismusprediking! Natuurlijk, die moet Schriftuurlijk zijn. Maar dat moet ook gelden voor de gezangen die gezongen worden!

6. Psalmen, lofzangen en geestelijke liederen

De trits psalmen, lofzangen en geestelijke liederen (*psalmos, humnos en ooidè*) komt twee keer voor bij Paulus.

Deze drie termen worden alle drie gebruikt in de titels van psalmen in de toen gangbare Griekse vertaling van het OT, de Septuagint. Een duidelijk onderscheid tussen deze termen vindt men moeilijk aan te geven. Ze worden vaak gezien als een aanduiding van alle soorten godsdienstige liederen. (Vgl. Woordenboek voor bijbellezers, s.v. lied, psalm, 360)

Ef.5:19

en spreek onder elkaar (of: tot elkaar, *heautois*) met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen, en zing voor de Heere en loof Hem in uw hart,

Kol.3:16

Laat het woord van Christus in rijke mate in u wonen, in alle wijsheid; onderwijs elkaar en wijs elkaar terecht, met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen. Zing voor de Heere met dank in uw hart.

Hoewel we deze teksten strikt genomen niet nodig hebben als een bewijs voor het goedrecht van het zingen van gezangen of geestelijke liederen, is het veelzeggend dat Paulus in Kol.3:16 zegt dat het Woord van Christus in rijke mate in de gemeenteleden moet wonen, terwijl hij daarbij meteen het lied ter sprake brengt. Het Woord van Christus moet kennelijk ook de inhoud van het lied bepalen. Met Floor kunnen we zeggen: "De liederen verwijzen stellig niet alleen naar oudtestamentische psalmen, ze zijn zeker ook sterk op het heilswerk van Christus gericht en hebben een eschatologische toespitsing. Alle drie woorden die Paulus gebruikt, hebben betrekking op de nieuwtestamentische 'psalmen' en liederen waarin het werk van Christus en de Geest direct onder woorden wordt gebracht als uitgangspunt voor onderlinge versterking en bemoediging en vermaning". (Dr. L. Floor, Efeziërs, 184)

De bundel 'Weerklank'.

De commissie Schroten heeft nagenoeg enkel geput uit reeds bestaande bundels en daarnaast slechts een erg klein aantal huidige dichters benaderd.

Opvallend vaak komen we het dichter-duo A. Schroten/H. van 't Veld tegen.

Jammer vind ik dat uit de bundel 'Schriftberijmingen' van de CGK niet lied 39 van J. Groeneveld is opgenomen, dat zeer goed past bij een doopdienst. Overigens, waarom is zijn lied over de instelling van het HA (51) niet ondergebracht bij de LITURGISCHE MOMENTEN - *Heilig Avondmaal* (de liederen 324 – 338)?

Misschien heeft men sommige liederen van hen echter wel bekeken maar werden deze 'te licht bevonden'. Ondertussen blijven deze dichters dan wel met de vraag zitten waarom hun werk benedenmaats bleek te zijn. In de bundel is ook een berijming van de catechismus opgenomen van dr. H. van 't Veld. Deze liederen verschenen eerst in de bundel 'Ik wil zingen van mijn Heiland' en zijn gemaakt op de wijs van bekende psalmen en gezangen. Hoewel ik zijn liederen over het algemeen waardeer, komt zijn catechismusberijming – al geldt dit beslist niet voor alle berijmingen! – bij mij nogal eens te beschouwend en te dogmatisch over.

Lied 398 (naar zondag 33; mel. Psalm 136)

1. Wordt een mens tot God bekeerd,
dan verandert zijn bestaan:
d'oude mens sterft af, verteert
en de nieuwe mens treedt aan.
2. D'oude sterft af, als het hart
dat van God was afgekeerd,
Hem vertoornde, vol van smart
zonde nalaat meer en meer.
3. Is de nieuwe opgestaan
roemend Hem die heeft verzoend,
dan vangt de begeerte aan
goede werken te gaan doen.
4. Goede werken komen voort
uit geloof in God de Heer.
Hun norm is zijn Wet, zijn Woord
en hun doel zijn lof en eer.

Bovendien lijkt mij de schrijfwijze *d'oude* allerminst fraai; zeker niet als je bij couplet 2 het woord 'mens' er ook nog bij moet denken.

Lied 393:6, 7, 8 (naar zondag 29; mel. Psalm 38)

6. Zoals in de doop het water
in geen mate
bloed wordt dat Hij heeft gestort,
mag het brood wel lichaam heten,
maar wij weten
dat het niet zijn lichaam wordt.
7. Door de Geest is Hij aanwezig,
is Hij bezig
in het brood en in de wijn.
Van zijn heilswerk door zijn lijden
laat Hij beide
teken en ook zegel zijn.
8. Zoals brood en wijn dit leven
voedsel geven,
wordt de ziel door Hem gevoed.
Zichtbaar zijn het brood, de beker,
even zeker
is ons heil, ons eeuwig goed.

Lied 394 (naar zondag 30A; mel.Psalm 42)

3. Van dit houvast af gaan dwalen,
die in 't ritueel der mis
Christus' offer gaan herhalen
alsof 't niet voldoende is.
Alsof Hij in brood en wijn
lijflijk zou aanwezig zijn,
wordt Hij daarin aanbeden,
offert men Hem ook nog heden.

Lied 395 (naar zondag 30B; mel.Psalm 68)

1. Het Avondmaal staat steeds gereed
voor wie vol afschuw heel goed weet
van zonden in zijn leven,
maar nochtans in vertrouwen leeft,
dat God die schuld vergeven heeft,
om Christus' wil vergeven.
Zijn sterven heeft ze toegedekt
en heel hun hart is uitgestrekt
om Hem steeds meer te eren.
Wie zo komt, is niet hypocriet
en eet zichzelf een oordeel niet,
als wie zich niet bekeren.

2. Maar wie in leven en in leer
zich tegen God en godsdienst keert
moet worden uitgesloten.
Ontheiligd wordt dan Gods verbond,
en de gemeente wordt terstond
met zijn toorn overgoten.
Naar Christus' hoog en heilig woord
en ook in het apostelspoor
moet dan de kerk hen weren
met sleutels van het hemelrijk,
totdat het overduidelijk blijkt,
dat zij zich gaan bekeren.

Dit hangt stellig samen met de insteek die Van 't Veld kennelijk koos, namelijk om de catechismus zoveel mogelijk op de voet te volgen. De catechismus is echter oorspronkelijk bedoeld als een leerboek, waarin de leer van de kerk in de vorm van vragen en antwoorden wordt uiteengezet. Ook al laat je de stijl van vraag en antwoord los, dan blijft het geheel nog wel leerstellig. Uiteraard stemmen we van harte in met de leer van de catechismus, maar het gaat mij te ver om deze leer in dichtvorm te gaan zingen. Een geestelijk lied moet niet dogmatisch zijn, hoewel het uiteraard wel dogmatisch verantwoord moet zijn!

Al met al lijkt het mij geen goed idee om van de Heidelbergse Catechismus een berijming te maken die bedoeld is voor de gemeentezang. Het komt mij voor dat er best psalmen en liederen te vinden zijn die bij de desbetreffende zondagen van de HC passen. Het zou te overwegen zijn om – als men daarbij toch op leemten stuit – enkele liederen te maken, waarbij meer gewerkt wordt vanuit enkele thema's die in de HC aan de orde komen en waarin dan meer de Bijbelwoorden doorklinken waarheen de HC verwijst.

Het nut van een gedrukte liedbundel voor de gereformeerde gezindte

1. Het bevordert het besef van eenheid binnen de gereformeerde gezindte.
2. Een dergelijke liedbundel zal tot stand behoren te komen door samenwerking van de kerken binnen de gereformeerde gezindte. Uiteindelijk zullen de afzonderlijke kerkverbanden deze bundel moeten goedkeuren.

Als ieder kerkverband een eigen liedbundel gaat maken, dan is dat schadelijk voor het besef van eenheid binnen de gereformeerde gezindte.

Voor wat betreft de CGK ligt hier een taak voor de deputaten eredienst. Zij zouden zich in opdracht van de synode kunnen zetten tot het samenstellen van een liedbundel en daarbij samenwerking zoeken met kerkverbanden die behoren tot de gereformeerde gezindte en vanzelfsprekend ook met de Gereformeerde Bond. Uiteindelijk zal de synode goedkeuring moeten verlenen aan deze bundel. Dat geldt ook voor de andere deelnemende kerken.

3. Als iedere plaatselijke gemeente binnen één kerkverband een eigen (digitale) liedbundel gaat vervaardigen, demonstreert dit de verdeeldheid binnen dat kerkverband.

Aan dit proces van verdeeldheid heeft de synode van de CGK zelf meegewerkt door in 2004 te besluiten dat de gemeenten zelf een bundel mogen samenstellen aan de hand van criteria die door de synode zijn vastgesteld, terwijl een eerdere synode nadrukkelijk heeft uitgesproken dat de toetsing van liederen tot de taak van de synode behoort!

Zie Acta synode CGK 1980, 70. Onder het kopje **De synode besluit** lezen we bij punt 6.3, "dat (...) in de eredienst een aantal schriftuurlijke liederen kan worden aanvaard waarbij aan de volgende voorwaarden moet worden voldaan:

- a. deze liederen worden door de generale synode vastgesteld;
- b. in artikel 69 K.O. wordt vastgelegd dat de plaats van deze liederen in de eredienst ondergeschikt zijn aan die van de psalmen en andere berijmde Schriftgedeelten;
- c. het aantal van deze liederen zal dat van de psalmen en andere berijmde Schriftgedeelten in ieder geval niet overtreffen;
- d. deze liederen zullen in de vorm van een eigen liedbundel aan de kerken worden aangeboden."

Helaas werd na jaren van zigzaggen door de synode in 2004 heel anders besloten: Om kerkenraden in staat te stellen liederen te toetsen werd i.o.v. de synode van de CGK **Zuiver zingen** uitgegeven; een handreiking bij het toetsen van liederen voor de eredienst.

Te downloaden: zie CGK, synode, eredienst, Handreiking Zuiver zingen.pdf.
De toetsing had echter door de synode moeten worden uitgevoerd!

4. Gemeenten die een eigen bundel uitgeven zijn daarvoor veel geld en tijd kwijt.
Een grotere oplage drukt de kostprijs. Bij een gezamenlijke bundel voor de gereformeerde gezindte hoeft je als gemeente ook niet afzonderlijk regelingen te treffen m.b.t. auteursrechten.
Bovendien is men veel tijd kwijt voor het samenstellen van zo'n bundel. Die tijd kan men beter gebruiken voor ander noodzakelijk gemeentewerk. Vele gemeenten moeten nu helaas doen wat een landelijke commissie had kunnen doen.
5. Je hoeft maar één liedbundel mee te nemen naar de kerk. Het gebruik van een beamer kan worden beperkt.